

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Δημοκρατία και ηθική vs πληροφόρηση και ασφάλεια:
Ασύμβατες έννοιες και έρευνα περί γεφύρωσης του δομικού
κενού τους μέσω εγκαθίδρυσης συστημάτων επίβλεψης

*Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της Διακινδύνευσης στην Παγκόσμια Πολιτική»*

Γεώργιος Δ. Καρλατήρας

Τριμελής επιτροπή:
Αναπληρωτής Καθηγητής Ν. – Σ. Κουτσούκης
Επίκουρος Καθηγητής Ι. Κωνσταντόπουλος (ε)
Επίκουρος Καθηγητής Σ. Πετρόπουλος
(ε) – επιβλέπων

Τελική έκδοση
Κόρινθος, 2021

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

Master's Programme in
«Global Risks and Analytics»

Democracy and ethics vs information and security:
Incompatible concepts and research on bridging the structural
gap through the establishment of surveillance systems

*Master's Dissertation specializing in
«Risk Management in Global politics»*

George D. Karlatiras

Committee:

Associate Professor N. – S. Koutsoukis
Assistant Professor I. Konstantopoulos (s)
Assistant Professor S. Petropoulos
(s) – supervisor

Final version
Corinth, Greece, 2021

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Δημοκρατία και ηθική vs πληροφόρηση και ασφάλεια: Ασύμβατες έννοιες και έρευνα περί γεφύρωσης του δομικού κενού τους μέσω εγκαθίδρυσης συστημάτων επίβλεψης, 2020-2021» του Γεώργιου Δ. Καρλατήρα αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την.....με γενική επίδοση:

Καλώς

Λίαν Καλώς

Αριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. Αναπληρωτής Καθηγητής Ν. – Σ. Κουτσούκης
2. Επίκουρος Καθηγητής Ι. Κωνσταντόπουλος (ε)
3. Επίκουρος Καθηγητής Σ. Πετρόπουλος

Abstract

The thesis analyzes the relationship between terms of democracy and ethics and the relationship of information and security, involved in the field of international projects and especially in the world of information. Through the combination of literature review, case study analysis and the use of scientific method of business administration it is attempted to answer the question about the preference of supervision of intelligence agencies through respective systems in order to terminate the reappearance of a whistleblower. Firstly, the consequences of the case of Edward Snowden are presented, then a risk analysis and hazard handling is performed, after their relative calibration in a corresponding hypothetical case, which takes place at the present time. By comparing the multilevel consequences of such an action in relation to the creation of oversight systems, it is examined whether a system, as described, could act as a bridge between structurally and functionally incompatible concepts of ethics and information. The main purpose is the creation of a system based on both of these pillars fulfilling the needs of the agencies and preserving the fundamental principles of democracy, while ending the need for a new whistleblower in the future.

Keywords: democracy, ethics, intelligence agencies, surveillance systems, risk management, risk matrix, event tree analysis, whistleblower, Snowden

Περίληψη

Η εργασία αναλύει τη σχέση των όρων δημοκρατίας και ηθικής με εκείνη της πληροφόρησης και ασφάλειας εμβαθύνοντας στον τομέα των διεθνών σχέσεων και ιδιαιτέρως στον κόσμο των πληροφοριών. Μέσα από το συνδυασμό βιβλιογραφικής ανασκόπησης, ανάλυσης μελέτης περίπτωσης και τη χρήση επιστημονικής μεθόδου της διοικητικής της διακινδύνευσης επιχειρεί να απαντήσει στο ερώτημα περί προτίμησης επίβλεψης των υπηρεσιών πληροφοριών μέσω αντίστοιχων συστημάτων με σκοπό τον τερματισμό των «μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος». Αρχικά, παρουσιάζονται οι συνέπειες της περίπτωσης του Edward Snowden, ενώ στη συνέχεια πραγματοποιείται ανάλυση και χειρισμός κινδύνων, κατόπιν σχετικής βαθμονόμησής τους, σε αντίστοιχη υποθετική περίπτωση, που λαμβάνει χώρα κατά την παρούσα χρονική στιγμή. Μέσα από σύγκριση των συνεπειών πολυεπίπεδα μιας ανάλογης ενέργειας σε σχέση με τη δημιουργία συστημάτων επίβλεψης, εξετάζεται αν ένα τέτοιο σύστημα μπορεί να αποτελέσει γεφυροποιό δύναμη ανάμεσα στις δομικά και λειτουργικά ασύμβατες έννοιες της ηθικής και της πληροφόρησης. Αντικειμενικός σκοπός του είναι να συνυπάρξουν και να δημιουργηθεί ένα σύστημα που θα εδράζεται και στους δύο αυτούς πυλώνες εξυπηρετώντας τις ανάγκες των υπηρεσιών πληροφοριών και διαφυλάσσοντας τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας, τερματίζοντας ταυτόχρονα την ανάγκη ύπαρξης ενός νέου μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος.

Όροι – κλειδιά: δημοκρατία, ηθική, υπηρεσίες πληροφοριών, συστήματα επίβλεψης, διακινδύνευση, μήτρα κινδύνων, δένδρο γεγονότων, μάρτυρας, δημόσιο συμφέρον, Snowden

Ευχαριστίες

Με την περάτωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας ολοκληρώνεται ταυτόχρονα και μία ακαδημαϊκή διαδρομή στα πλαίσια της αναζήτησής μου για συνδυασμό του γνωστικού μου πεδίου με τον διαρκώς ανερχόμενο κόσμο της ανάλυσης δεδομένων και της διοικητικής της διακινδύνευσης. Πρόκειται για τομείς με διεπιστημονική φύση, που προϊόντος του χρόνου αποτελούν ολοένα και περισσότερο θεμελιώδεις πυλώνες στην παγκόσμια διακυβέρνηση και το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποδείχθηκε αντάξιο των προσδοκιών μου, όντας εφελτήριο για περαιτέρω ενασχόληση και έρευνα.

Καθ' όλη τη διάρκεια ήταν καταλυτική η παρουσία συγκεκριμένων προσώπων, που συνετέλεσαν στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος και όσων κατάφερα να αποκομίσω μέσα από το πρόγραμμα. Δε θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω τους κ.κ. καθηγητές και πιο συγκεκριμένα τον Διευθυντή του προγράμματος Αναπληρωτή Καθηγητή Νικήτα - Σπυρίδωνα Κουτσούκη, ο οποίος με καθοδήγησε για την ολοκλήρωση του πονήματος μέσω της τεχνικής του κατάρτισης, τον επιβλέποντα Αναπληρωτή Καθηγητή Ιωάννη Κωνσταντόπουλο με το πλούσιο υλικό που μου παρείχε προς τελείωση της παρούσας και το ρόλο του ως καθοδηγητή. Ιδιαίτερη μνεία οφείλω να κάνω επίσης στον αδελφικό μου φίλο, πάλαι ποτέ συμφοιτητή μου σε έτερο πρόγραμμα και παλαιότερο απόφοιτο του παρόντος μεταπτυχιακού προγράμματος Διδάκτορα Οικονομικής Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Βασίλειο Ζούμπο, καθώς ήταν εκείνος που με ώθησε στην παρακολούθηση αυτού και τελικώς όχι άδικα.

Κάπου εδώ κλείνει ένας κύκλος που έμοιαζε με ταξίδι, ανηφορικός και ταυτόχρονα όμορφος, με εκπλήξεις και ένα τέλος που οδηγεί στον προορισμό. Θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, που στάθηκε συνοδοιπόρος σε αυτό και όσους ανθρώπους βρίσκονταν πλάι μου, έστω και νοερά, στήριξαν την προσπάθειά μου και με βοήθησαν να δημιουργώ δρόμους, όταν φαινόταν να πλησιάζω σε αδιέξοδο. Εξαιρετικά όμως την αφιερώνω στον πατέρα μου Αντισμήναρχο (Ι) της Πολεμικής Αεροπορίας, που έφυγε νωρίς και στη μητέρα μου Αρκαδία, που ως σήμερα είναι διαχρονικά στυλοβάτης στα εγχειρήματά μου.

Aut viam inveniam aut faciam...

Hannibal

Περιεχόμενα

Abstract	I
Περίληψη	II
Ευχαριστίες	III
Περιεχόμενα.....	IV
1. Εισαγωγή	1
2. Δημοκρατία και ηθική vs πληροφόρηση και ασφάλεια.....	4
2.1 Πληροφορίες και ισχύς.....	4
2.2 Η έννοια της πληροφόρησης.....	5
2.3 Προσεγγίσεις και χαρακτηριστικά των υπηρεσιών πληροφοριών.....	5
2.4 Η έννοια της ασφάλειας	6
3. Επίβλεψη και λογοδοσία υπηρεσιών πληροφοριών	8
3.1 Ορισμοί επίβλεψης και λογοδοσίας	8
3.2 Επίπεδα επίβλεψης – διακρίσεις λογοδοσίας.....	9
3.3 Κίνητρα – προβληματικές και προϋποθέσεις επιτυχούς κοινοβουλευτικής επίβλεψης ...	10
4. Υπόθεση Snowden	13
4.1 Ιστορική αναδρομή	13
4.2 Τα κίνητρα του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος	13
4.3 Οι συνέπειες των αποκαλύψεων	15
5. Αξιολόγηση και διαχείριση κινδύνων.....	18
5.1 Αναγνώριση κινδύνων.....	18
5.2 Ενδεικτική μήτρα κινδύνων – τεκμηρίωση εκτίμησης των υψηλότερων κινδύνων	19
5.3 Συνολική μήτρα κινδύνων.....	23
5.4 Χειρισμός των σημαντικότερων κινδύνων	24
5.5 Ευρήματα	29
6. Συμπεράσματα	31
Κατάλογος πηγών	33

1. Εισαγωγή

Το κυριότερο χαρακτηριστικό του άναρχου, διεθνούς συστήματος είναι εκείνο της ισχύος και η σημασία της. Κατά τη δεκαετία του 1990 η ασφάλεια ξεκινά να γίνεται αντικείμενο μελέτης και η έννοια συμπίπτει εν μέρει με εκείνη της ισχύος. Στη διασταλτική της ερμηνεία υποδηλώνει την ελευθερία από απειλές, κυρίως προς θεμελιώδεις αξίες τόσο ατόμων όσο και ομάδων και χαρακτηρίζεται ως η απουσία έντονων απειλών ή η ύπαρξή τους σε ανεκτά επίπεδα έναντι αξιών ενός κράτους, που θεωρούνται κρίσιμες για την επιβίωσή του.

Μεταψυχροπολεμικά, ο όρος γίνεται πολυδιάστατος και επιμερίζεται σε πολλές εκφάνσεις, εξειδικεύοντας το περιεχόμενο έκαστης μίας

Κεντρικό ερώτημα της εργασίας είναι να ελεγχθεί και να διαπιστωθεί αν είναι προτιμότερη η εγκαθίδρυση συστημάτων επίβλεψης των υπηρεσιών πληροφοριών προκειμένου να τερματιστούν τα περιστατικά δημιουργίας «μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος» ή αν οι συνέπειες που προκύπτουν από τους τελευταίους είναι αμελητέες πάντα σε σχέση με τη δημιουργία συστημάτων επίβλεψης. Αν μπορούν να αποτελέσουν γεφυρωτικό δύναμη ανάμεσα στις δομικά και λειτουργικά ασύμβατες έννοιες της ηθικής και της πληροφόρησης προκειμένου να συνυπάρξουν και να δημιουργηθεί ένα σύστημα που θα εδράζεται και στους δύο αυτούς πυλώνες, εξυπηρετώντας τις ανάγκες των υπηρεσιών πληροφοριών και διαφυλάσσοντας τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας.

Με βάση την εμπειρική ανάλυση και την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας θα καταγραφούν τα συμπεράσματα. Ακόμη, ένα επιπλέον βασικό ζήτημα που θα μας απασχολήσει και κρίνεται ως ακρογωνιαίος λίθος για την επιτυχία και κατά το δυνατό με λιγότερες αποκλίσεις ολοκλήρωση της έρευνας είναι η καταγραφή των συνεπειών πολυεπίπεδα σε μία ενδεχόμενη, μελλοντική περίπτωση όμοια με εκείνη που θα αναλυθεί στη μελέτη μας, δηλαδή μίας επόμενης περίπτωσης εμφάνισης μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος.

Έχοντας υπόψη μας τους παράγοντες της εμπειρίας και τα εργαλεία που μας παρέχει το risk management θα καταλήξουμε σε συνεκτικά συμπεράσματα τόσο από τα στοιχεία που εξάγονται από το υπό ανάλυση case study όσο και από εκείνα που θα παραχθούν από την ανάλυση διακινδύνευσης.

Η σχέση των εννοιών δημοκρατίας – ηθικής με εκείνες της πληροφόρησης – ασφάλειας βρίσκονται σε μία ατέρμονη διαμάχη, αποτελούν δύο δρόμους παράλληλους, δύο όρους αλληλοαποκλειόμενους. Διαχρονικά, υπάρχει μία διηλεκτική συζήτηση σχετικά με τη σύζευξη

τους και αν αυτή μπορεί να επιτευχθεί, έστω και μερικώς, με τη δημιουργία συστημάτων επίβλεψης, που θα εξαλείψει ανακύπτοντα ζητήματα ηθικής και θα περιορίσει τις περιπτώσεις μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος. Η μελέτη μας θα επιχειρήσει να δώσει απάντηση αξιοποιώντας τα στοιχεία μελέτης περίπτωσης και σε συνδυασμό με την επιστήμη του risk management θα μας επιτρέψει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, ώστε να προσθέσουμε το λιθάρι μας στην απάντηση του αέναου ερωτήματος περί επίβλεψης των υπηρεσιών πληροφοριών, συνεισφέροντας κατά το ελάχιστο στον αχανή και περιβεβλημένο από μανδύα μυστηρίου κόσμο των πληροφοριών.

Η μεθοδολογία εκπόνησης της εργασίας κρίνεται ως η καταλληλότερη καθώς, όπως έχει ήδη αναφερθεί, εδράζεται σε δύο βασικούς πυλώνες, που συμπλεκτικά μπορούν να προσφέρουν αυξημένη ασφάλεια στα συμπεράσματα και τη δικαιολόγησή τους. Αυτό συμβαίνει, γιατί παντρεύονται η γνώση που προκύπτει από την εμπειρία προγενέστερου περιστατικού, ήδη αναλυμένου διεξοδικώς, με την επιστήμη της ανάλυσης διακινδύνευσης, που κατά κανόνα παρέχει αποτελέσματα που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και με μικρά ποσοστά σφαλμάτων. Συνεκδοχικά, κρίνεται πως κατά αυτόν τον τρόπο θα καταλήξουμε σε παραγόμενα, που θα άπτονται της πραγματικότητας και θα είναι απαλλαγμένα από λανθασμένα συμπεράσματα.

Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί χωρίζεται στα εξής στάδια:

Πρώτον, στη μελέτη και ανάλυση της περίπτωσης μάρτυρα δημόσιου συμφέροντος με πρωταγωνιστή τον Edward Snowden. Θα εξεταστούν τα κίνητρα, οι συνέπειες, τόσο οι θετικές όσο και οι αρνητικές, προκειμένου να υπάρξει σαφής εικόνα και ο λόγος επιλογής του συγκεκριμένου περιστατικού είναι η διεθνής έκταση που έλαβε, εμπλέκοντας και εκθέτοντας τις Η.Π.Α. Πρόκειται για τη χώρα που διαθέτει θεωρητικά ένα από τα καλύτερα, πληρέστερα και ικανότερα συστήματα πληροφοριών λόγω άμεσης αξιοποίησης της τελευταίας τεχνολογίας, αλλά και λόγω του γεγονότος ότι η δημιουργία τους στηρίχθηκε στα πρότυπα των κατά κοινή ομολογία καλύτερων υπηρεσιών πληροφοριών, δηλαδή των βρετανικών.

Δεύτερον, θα πραγματοποιηθεί ένα χρονικό άλμα προκειμένου να εξετάσουμε τους κινδύνους που μπορεί να προκύψουν από μία ανάλογη περίπτωση με τα δεδομένα της σημερινής εποχής, αλλά και την προϋφιστάμενη πλέον γνώση. Θα αναγνωρισθούν οι κίνδυνοι και θα τοποθετηθούν σε ενδεικτική και συνολική μήτρα κινδύνων (risk matrix), προκειμένου να βαθμονομηθούν. Θα αναλυθούν οι σημαντικότεροι εξ αυτών ως προς την πιθανότητα και τον αντίκτυπο.

Τρίτον, βάσει της ανωτέρω ανάλυσης θα λάβουμε τους κυριότερους όλων και θα προχωρήσουμε στο σενάριο επαλήθευσής, κάνοντας χρήση της μεθόδου με δένδρα γεγονότων (event tree analysis), προκειμένου να γίνει ενδεικτικός χειρισμός σε περίπτωση εκδήλωσής τους, ώστε να αποφευχθεί η μετατροπή τους σε καταστροφή.

Τέταρτον, συνδυαστικά από το εμπειρικό σκέλος, που μας παρέχει η υπόθεση Snowden και το ερευνητικό θα απαντηθεί δομημένα το κεντρικό ερώτημα της εργασίας και θα εξαχθεί το συμπέρασμα σχετικά με την ανάγκη ή μη εγκαθίδρυσης συστημάτων επίβλεψης.

Η αναγνώριση, βαθμονόμηση, αποδόμηση, ανάλυση και χειρισμός των κινδύνων πραγματοποιείται με την αξιοποίηση συστημάτων και εργαλείων, που μας παρέχει η επιστήμη της διακινδύνευσης. Πρόκειται για ένα πεδίο με αυξημένο εύρος, καθώς εμπλέκονται και συνεργάζονται διαφορετικά μεταξύ τους επιστημονικά πεδία, προσδίδοντας χαρακτήρα διεπιστημονικό, αφού δανείζεται θεμέλια από τις επιστήμες της ψυχολογίας, των διεθνών σχέσεων, της κοινωνιολογίας, της διακινδύνευσης, της ανάλυσης δεδομένων και άλλων. (Μικρός, 2014). Το πόνημα τούτο θα επικεντρωθεί σε έννοιες πληροφοριών (intelligence) και διακινδύνευσης, που θα μας επιτρέψουν τελικώς να καταλήξουμε σε συμπέρασμα απολύτως δικαιολογήσιμο και ορθό με βάση τα προαναφερθέντα.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με την προβληματική, αλλά και την αλληλεπίδραση των όρων δημοκρατίας - ηθικής και ασφάλειας – πληροφόρησης, εξηγώντας τους όρους, αναλύοντάς τους και εμβαθύνοντας σε προσεγγίσεις επικαλούμενοι την αυθεντία. Επιπλέον θα ασχοληθούμε με τα χαρακτηριστικά τους και τα πεδία εφαρμογής τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα μας απασχολήσουν οι έννοιες της επίβλεψης και της λογοδοσίας των υπηρεσιών πληροφόρησης, όπου θα αναλυθούν διεξοδικά τόσο αυτές όσο και τα διάφορα επίπεδα, αλλά και οι προβληματικές που επίσης φαίνεται να μην εκλείπουν ούτε από εδώ, δείχνοντας παράλληλα και τη σύνδεσή τους με τους αρχικούς όρους. Κατόπιν, στο τρίτο κεφάλαιο θα προχωρήσουμε στην πλήρη ανασκόπηση της πολύκροτης και ακόμη τρέχουσας υπόθεσης του Edward Snowden, ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, διεισδύοντας στην ιστορία του και αλιεύοντας τα εξαιρετικά χρήσιμα για την εργασία μας κίνητρά του, αλλά και τις συνέπειες των αποκαλύψεών του σε όλα τα επίπεδα, τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές. Στο τέταρτο κεφάλαιο αποτυπώνεται η έρευνά μας ως προς το υποθετικό σενάριο εμφάνισης ενός μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, όπου θα επιχειρήσουμε, στηριζόμενοι τόσο στη βιβλιογραφία, την εμπειρία και την επιστήμη να αποτυπώσουμε τους πιθανούς κινδύνους, που είναι δυνατό να προκύψουν, βαθμονομώντας τους και αναλύοντάς τους, όπως περιεγράφηκε και καταλήγοντας στη δημιουργία «δένδρων γεγονότων» για τους σημαντικότερους εξ' αυτών, προκειμένου να παρατηρηθούν οι εκβάσεις τους και στην περίπτωση που εκδηλωθούν, να μην εξελιχθούν σε κρίση.

2. Δημοκρατία και ηθική vs πληροφόρηση και ασφάλεια

2.1 Πληροφορίες και ισχύς

Οι υπηρεσίες πληροφοριών σε ένα διεθνές σύστημα, απόντος Λεβιάθαν, είναι ζωτικής σημασίας για την εξασφάλιση της επιβίωσης του κράτους έναντι παρούσων και πιθανών απειλών. Δεν υφίσταται κυβέρνηση υπεράνω όλων και το κράτος για να επιβιώσει χρειάζεται να γνωρίζει τις προθέσεις και τις ικανότητες τόσο πραγματικών όσο και δυνητικών αντιπάλων και συμμάχων. Ο Κινέζος στρατηγός Σουν- Τσου τόνιζε πολύ περιγραφικά πως αν γνωρίζεις τον εαυτό σου, αλλά και τον εχθρό σου, είναι δυνατό να δώσεις εκατό μάχες με ασφάλεια, αν δε γνωρίζεις τον εχθρό, αλλά τον εαυτό σου, η νίκη και η ήττα είναι ισοπίθανα ενδεχόμενα, ενώ αν δε γνωρίζεις κανέναν από τους δύο, είναι βέβαιο πως σε κάθε μάχη θα είσαι εκτεθειμένος στον κίνδυνο (Sunzi κ.ά., 2003)

Διαχρονικά, από την εποχή του Θουκυδίδη ακόμα, η γνώση είναι συνυφασμένη με την ισχύ και η πρώτη είναι απαραίτητο συστατικό προκειμένου να γίνει ορθή χρήση της τελευταίας. Η πληροφόρηση είναι ο υπέρτατος τρόπος παροχής, ετυμολογικά και ουσιαστικά σχετίζεται με πληροφορίες, που άπτονται κυρίως της πολιτικής, συλλέγονται με τη χρήση κλειστών και ανοιχτών πηγών και μέσω των οποίων και υπόκεινται σε ανάλυση με σκοπό να εκπαιδευθούν και να υποβοηθηθούν οι διαμορφωτές των αποφάσεων, δηλαδή η πολιτική και η στρατιωτική ηγεσία, ώστε να εφαρμόσουν πολιτική εθνικής ασφάλειας και αποτελεσματική εξωτερική πολιτική. Κατά καιρούς επιχειρήθηκαν να αποδοθούν διάφοροι ορισμοί, χωρίς όμως να καταστεί δυνατή έως σήμερα η θέσπιση ενός κοινώς αποδεκτού. Κανένας από τους διαθέσιμους ως τώρα δεν έχει λειτουργήσει και συχνά παρομοιάζεται ως προς τη σύγχυση με την έννοια των ειδήσεων (Kahn, 2001). Η προβληματική του όρου φαίνεται να εντοπίζεται στο ίδιο το περιεχόμενο, το οποίο παραπέμπει τόσο στις πράξεις που απορρέουν από ένα επάγγελμα, όσο και στις ιδέες που γεννώνται από τους ανθρώπους. Έτσι, οι αποδιδόμενοι ως σήμερα ορισμοί δημιουργούν τόσο ερωτήσεις όσο και απαντήσεις (Babadac, 2015).

Οι ανά διαστήματα διατυπώσεις έχουν τα ιδιαίτερα, υποκειμενικά χαρακτηριστικά εκείνων από τους οποίους γεννώνται. Ανάλογα με τον ορισμό και τον πατέρα καθενός, δίδεται βαρύτητα σε διαφορετικά επιμέρους στοιχεία που τον συγκροτούν, με δύο από αυτούς να είναι πολύ χαρακτηριστικοί. Εκείνος της Εθνικής Ασφάλειας των Η.Π.Α το 1947, σύμφωνα με τον οποίο η πληροφορία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με ξένες κυβερνήσεις και οργανισμούς σε συνδυασμό με τις προθέσεις τους, τις δυνατότητες και τις δραστηριότητές τους και έπειτα ο ορισμός της Επιτροπής Brown – Aspen το 1996, που στην ουσία κατατάσσει την πληροφόρηση στη σφαίρα πληροφοριών ξένων αντικειμένων, ατόμων ή χώρων, που όμως είναι απαραίτητα για μια κυβέρνηση προκειμένου να ασκήσει το έργο της. (Gill και Phythian, 2013). Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί κι άλλοι ορισμοί με έμφαση σε επιμέρους χαρακτηριστικά, ανάλογα την ιδιότητα και τις προσλαμβάνουσες του εκάστοτε στον οποίο αποδίδονται. Αρκετά ενδιαφέρον είναι εκείνος των Luttwak και Koehl (1998), που ουσιαστικά αποδομεί τον όρο της πληροφόρησης στα

συστατικά της συλλογής, σύνθεσης, ανάλυσης και διαμοιρασμού των πληροφοριών ανάλογα με τις δυνατότητες και το σκοπό των αντιπάλων, πιθανών και υπαρκτών.

2.2 Η έννοια της πληροφόρησης

Η πληροφόρηση εδράζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες σύμφωνα με τους Van Alstyne και Kent (1949) : το είδος της γνώσης, τον τύπο εκείνου του οργανισμού που την παράγει και το αποτέλεσμα της ενέργειας που έχει ως απώτερο στόχο, ενώ επίσης συναντούμε τρεις διαφορετικές κατηγορίες πληροφόρησης: Η πρώτη είναι γενική, αναφέρεται σε πληροφορίες παντός είδους και σημαντικότητας, οι οποίες περιέρχονται σε γνώση των ιθυνόντων με οιονδήποτε τρόπο και διαδικασία. Η επόμενη εξατομικεύει τον τύπο των πληροφοριών, που πρέπει να περιλαμβάνονται στον όρο, στις διαβαθμισμένες και απόρρητες και σύμφωνα με αυτή οι ανοικτές πηγές (open sources) πρέπει να συνεπικουρούν τις απόρρητες και την προέλευσή τους, δημιουργώντας συνεκτικά την τελική μορφή της πληροφορίας, η οποία προέρχεται από όλες τις πηγές (all source) επιτυγχάνοντας και τον τελικό σκοπό, που δεν είναι άλλος από την ανάλυσή της. Η τρίτη κατηγορία είναι η λεγόμενη γκριζα πληροφόρηση (grey intelligence), η οποία δεν είναι διαδεδομένη ευρύτερα, πλην όμως είναι δυνατή η πρόσβαση σε αυτή υπό την αίρεση πως είναι γνωστή η ύπαρξή της και υφίστανται διάυλοι επικοινωνίας (Keboork κ.ά., 2018).

Είναι αδιαμφισβήτητο πως η ενασχόληση με την πληροφόρηση σε επίπεδο ακαδημαϊκό, αλλά και η εμβάθυνση στη συγκεκριμένη θεματολογία ανθίζουν μεταψυχροπολεμικά με το απόγειο να χρονολογείται μετά την ημερομηνία – ορόσημο της 11ης Σεπτεμβρίου 2001. Ο λόγος είναι αρκετά προφανής. Η χρονική αυτή συγκυρία είναι το ισχυρότερο ίσως τρομοκρατικό χτύπημα, αν μη τι άλλο είναι μετά βεβαιότητας το πιο πρωτότυπο, που κατακρεούρησε την αξιοπιστία και την ικανότητα των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών και της δράσης τους με άμεση απόρροια να κριθεί επιτακτική η ανάγκη περαιτέρω ανάπτυξης του κλάδου, με έμφαση στην τρομοκρατία, διεθνή και εσωτερική, την ασφάλεια και τις απειλές πάσης φύσεως, τις μυστικές δράσεις, τους υβριδικούς πολέμους, την επίβλεψη των μυστικών υπηρεσιών και τις προθέσεις των κρατών (Konstantopoulos, 2017).

2.3 Προσεγγίσεις και χαρακτηριστικά των υπηρεσιών πληροφοριών

Έκτοτε, έχουν διατυπωθεί τέσσερις προσεγγίσεις - αιτίες ύπαρξης των υπηρεσιών πληροφοριών σε λειτουργικό επίπεδο. Η πρώτη, απλούστερη και ίσως σημαντικότερη είναι η αποφυγή στρατηγικού αιφνιδιασμού, ενώ η δεύτερη είναι η υποστήριξη και υποβοήθηση της εξειδικευμένης γραφειοκρατίας προς τη διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσω συλλογής, ανάλυσης και διανομής πληροφοριών προκειμένου να ληφθούν οι βέλτιστες αποφάσεις στον πολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό τομέα. Η τρίτη σχετίζεται με την προστασία της εθνικής ασφάλειας μέσω αντι - πληροφόρησης (counterterrorism) και σύμφωνα με την τελευταία οι υπηρεσίες αυτές είναι κατ' ουσία γραφειοκρατίες, οι οποίες παρέχουν μακροπρόθεσμη και εξειδικευμένη γνώση, ώστε να πετύχουν το σκοπό τους, ασκώντας τέσσερις θεμελιακές

λειτουργίες: συλλογή, ανάλυση, αντι - πληροφόρηση και μυστική δράση. Ωστόσο, τίθενται ζητήματα δημοκρατίας και ηθικής, καθώς μία κυβέρνηση ενδεχομένως να ερευνά στο εσωτερικό της για διπλούς πράκτορες και υποπίπτοντας σε ατόπημα να καταδικάζει ανθρώπους, οι οποίοι τελικώς δεν έχουν ουδεμία εμπλοκή με το υπό έρευνα συμβάν (Godson, 2001).

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα των υπηρεσιών πληροφοριών, που παρέχει και τη θεμελιώδη διαφοροποίηση από τις λοιπές, είναι εκείνο της μυστικότητας. Το ίδιο ακριβώς χαρακτηριστικό είναι και εκείνο που αποτελεί απειλή προς μια δημοκρατία. Οι εν λόγω υπηρεσίες μετέρχονται συγκεκριμένων μεθόδων και μέσων και δε δύνανται να αποκαλύψουν στο κοινό τις δραστηριότητές τους, δίχως αυτές να γνωστοποιηθούν στον εκάστοτε στόχο. Σε αυτό ακριβώς το σημείο προκύπτει η σύγκρουση με τις δημοκρατικές αξίες και τις προϋποθέσεις, που δεν είναι άλλες από τη συμμετοχή, τη διάκριση των εξουσιών, την «ανοικτότητα» (openness), την ιδιωτικότητα, την αμοιβαία εμπιστοσύνη και το κράτος δικαίου (Godson, 2001).

2.4 Η έννοια της ασφάλειας

Ο όρος της ασφάλειας εμπεριέχεται στον τομέα των διεθνών σχέσεων και εξ' ορισμού αποτελεί απώτερο σκοπό για κάθε κοινωνία, κράτος και κυβέρνηση. Το πρώτο στοιχείο, που θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς πως αναπόδραστα τείνει να τη συσχετίσει με την πληροφόρηση είναι η προβληματική της διατύπωσης ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού. Οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί και ερευνητές δεν ασχολήθηκαν τόσο με την εξεύρεσή του, αλλά με το περιεχόμενο της έννοιας, ενώ οι Buzan και Hansen (2013) κινήθηκαν αντίθετα εξηγώντας τις πέντε, κατά αυτούς αιτίες, ένεκα των οποίων δεν υφίσταται μοναδικός και επίσημος ορισμός: Πρώτον, υπάρχει εγγενής δυσχέρεια, που αποτρέπει τους ειδήμονες από την προσπάθεια δημιουργίας ορισμού. Δεύτερον η ίδια η έννοια συγχέεται συχνά με εκείνη της ισχύος, μην αφήνοντας περιθώρια ελιγμού προς δημιουργία ενός νέου και αρκούντως διαχωρισμένου. Τρίτον ένας ικανός αριθμός επιστημόνων τηρεί αντίθετη στάση προς το Ρεαλισμό και απαξιού να ασχοληθεί περαιτέρω με τον όρο. Τέταρτον οι επαΐοντες του είδους κρίνουν ως πιο χρηστική την τριβή τους με νέα, ανακλύπτοντα ζητήματα και σύγχρονες εξελίξεις και πέμπτον για τους ίδιους τους decision – makers είναι αρκετά βολική μία ασάφεια στον όρο, που όντας αρκετά για αυτούς δημιουργική, με τη σειρά της μεταλαμπαδεύεται στην ευρύτερη έννοια της εθνικής ασφάλειας.

Ωστόσο, κατά την κρατούσα άποψη η ασφάλεια οπωσδήποτε διαθέτει ως κοινό παρονομαστή την ελευθερία από τις απειλές, κάτι που ασπάζεται η πλειοψηφία των μελετητών, αλλά εγείρει διαφωνίες ως προς το επίπεδο αναφοράς. Μεταψυχροπολεμικά, ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της αποδομήθηκε από τους Buzan και Hansen (1991) σε πέντε επιμέρους διαστάσεις: στρατιωτική, οικονομική, κοινωνική, πολιτική και περιβαλλοντική. Η στρατιωτική ασφάλεια σχετίζεται με την αντίληψη των κρατών αναφορικά με τις προθέσεις των άλλων, αλλά και τη στρατιωτική διάδραση μεταξύ αυτών. Η οικονομική αναφέρεται στους αναγκαίους πόρους προκειμένου η κρατική ισχύς και η ευημερία να διατηρηθούν σε επίπεδα ανεκτά. Η κοινωνική ασφάλεια εμπλέκει τη βιωσιμότητα κάθε κράτους προκειμένου να διασφαλιστούν η προαγωγή

και εξέλιξη παραδοσιακών δογμάτων, όπως η γλώσσα, η θρησκεία, η κουλτούρα, τα έθιμα και τα ήθη, που δε λειτουργούν ως ανεξάρτητα στοιχεία παρά αλληλοεπιδρούν και αλληλοεπηρεάζονται. Τέλος, η πολιτική ασφάλεια ορίζει τη σταθερότητα των συστημάτων διακυβέρνησης, εγγυάται την κρατική οργάνωση και τις διαδικασίες που νομιμοποιούν τις ενέργειες του κράτους.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου τα κράτη, ο όρος της ασφάλειας ισοδυναμούσε σχεδόν αποκλειστικά με τη στρατιωτική ασφάλεια και με βάση αυτή τη λογική ενεργούσαν οι υπηρεσίες πληροφοριών. Προϊόντος του χρόνου, οι απειλές πολλαπλασιάζονται και αυξάνονται εκθετικά, με αποτέλεσμα το βάρος όχι να επιμερίζεται, αλλά να δημιουργούνται νέα μέτωπα που πρέπει εξίσου να αντιμετωπιστούν και να προληφθούν ενέργειες, που θα κλιμακώσουν την υφιστάμενη κατάσταση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι κυβερνοεπιθέσεις, το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, η οικονομική κατασκοπεία και τα όπλα μαζικών καταστροφών, ως οι πιο σύγχρονες και εξελιγμένες μορφές απειλών (Dover κ.ά., 2017).

Αναντίλεκτα, οι έννοιες της πληροφόρησης και της ασφάλειας είναι αδιαρρήκτως συνδεδεμένες, με την πρώτη να επηρεάζει θεμελιωδώς και ενεργά τη δεύτερη σε όλες τις εκφάνσεις της και μέσω όλων των διαστάσεών της. Η μυστικότητα, που ήδη αναφέρθηκε ως το υπέρτατο όπλο στη φαρέτρα των μυστικών υπηρεσιών, είναι ταυτόχρονα και η αχίλλειος πτέρνα τους, αφού μέσω αυτού ελλοχεύει ο κίνδυνος διασάλευσης της ηθικής και διάτρησης της δημοκρατίας. Η πεμπτουσία αυτού συνοψίζεται στο διαχρονικώς επίκαιρο ρητορικό ερώτημα του Ρωμαίου ποιητή Decimus Junius Juvenalis: «Who will guard the guards?» ή αντουσίως «Quis custodiet ipso custodes?» (Born κ.ά., 2007). Η ηθική και τα ανθρώπινα δικαιώματα συνδέονται άρρηκτα με το στοιχείο του κοσμοπολιτισμού, που προϋποθέτει πως όλοι διαθέτουν την ίδια ηθική υπόσταση, ανεξαρτήτως φύλου, εθνικότητας ή φυλής. Σε αυτό το σημείο ανακύπτει και το δίλημμα σε σχέση με την αποστολή των εθνικών υπηρεσιών πληροφοριών περί επίτευξης σκοπού επιβίωσης σε ένα άναρχο, διεθνές περιβάλλον. Μία πρώτη, όχι λεπτομερής ματιά, θα κατέγραφε πως η πληροφόρηση και η ηθική είναι έννοιες ασύμβατες και δρόμοι παράλληλοι που δε δύνανται να τέμνονται, γιατί από αρκετούς η πληροφόρηση θεωρείται ως χαρακτηριστικό ατέρμονης διαμάχης ανάμεσα στα κράτη και εν αντιθέσει με μία ένοπλη σύγκρουση που είναι πρόδηλη και πασιφανής, αυτή θεωρείται σκοτεινή και ύπουλη.

3. Επίβλεψη και λογοδοσία υπηρεσιών πληροφοριών

3.1 Ορισμοί επίβλεψης και λογοδοσίας

Η ρητορική ερώτηση, που αναφέρθηκε στο ως άνω κεφάλαιο, αναδιατυπώνεται με όρους σύγχρονης διεθνούς πολιτικής στην προβληματική του «κράτους μυστικότητας» (secret state), που πρακτικά αναλύεται στο γεγονός πως δυνάμει αυτής της φύσης ποτέ δεν είναι διαθέσιμα όλα τα στοιχεία λόγω του ακρογωνιαίου λίθου της βάσης επιβίωσης των μυστικών υπηρεσιών, που είναι ακριβώς η μυστικότητα (Bitros κ.ά., 2017). Συνεπώς, η λείανση της αντιφατικότητας μεταξύ δημοκρατίας και πληροφόρησης έγκειται στην παρέμβαση ενός ενδιάμεσου μηχανισμού, που θα διασφαλίσει αφενός τα ανθρώπινα δικαιώματα και αφετέρου θα επιτρέψει στις εν λόγω υπηρεσίες τη συνέχιση του έργου τους, χωρίς να αφαιρέσει από το οπλοστάσιό τους την πολυτέλεια της μυστικότητας και η πρακτική αυτή δεν είναι άλλη από την επίβλεψη. Το οξύμωρο του όλου αφηγήματος βέβαια είναι πως εξ' ορισμού και βάσεως οι υπηρεσίες πληροφοριών ενεργούν στα πλαίσια και τη σκοπιμότητα του δημοσίου συμφέροντος και της διασφάλισης της δημοκρατίας, άρα και της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και όσων είναι απορρεύσαντα από αυτά.

Ο όρος της επίβλεψης (oversight) περιλαμβάνει διττή ερμηνεία: Αφενός ταυτίζεται με τον ενδελεχή έλεγχο και την παρατήρηση, αφετέρου ερμηνεύεται αντιφατικά ως αποτυχία αντίληψης και παρατήρησης (Olwig, 2003). Επιπροσθέτως, συχνά δημιουργείται περιπλοκή κατά την οποία συγχέεται με εκείνον της λογοδοσίας (accountability), λανθασμένα, καθώς η ίδια η επίβλεψη δε δύναται να καταλήξει σε λογοδοσία, αλλά η διαδικασία αυτής, ενώ επίσης σκοπός της δεν είναι αυτός καθαυτός, αλλά πολύ περισσότερο η διαμόρφωση και ανάπτυξη περιβάλλοντος εμπιστοσύνης μέσω παροχής συγκεκριμένων πληροφοριών στους πολίτες και ταυτόχρονη ενίσχυση των δυνατοτήτων των υπηρεσιών. Εξειδικεύοντας τον όρο, προσθέτοντάς του το χαρακτηρισμό της κοινοβουλευτικής επίβλεψης, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως δεν πρόκειται για παρέμβαση στα εσωτερικά δρώμενα των υπηρεσιών πληροφοριών και τη σύμπραξη στις λειτουργικές τους διαδικασίες, αλλά για μία δικλείδα ασφαλείας αναφορικά με τη λογοδοσία στο κοινό σε σχέση με τις ενέργειες των τελευταίων (Born κ.ά., 2007).

Έτσι, μπορούμε να ενστερνιστούμε τον ορισμό, που διτύπωσε ο Gill (2009), που φαίνεται να είναι πλήρης και σύμφωνα με τον οποίο η επίβλεψη είναι η διαδικασία ελέγχου της δράσης των υπηρεσιών πληροφοριών είτε κατά τη διάρκεια που λαμβάνει χώρα ένα συμβάν είτε σε μεταγενέστερο χρόνο, προκειμένου να διακριβωθεί αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις νομιμότητας, αποτελεσματικότητας και χρηστικότητας. Κρατούσα άποψη εκ των ολοκληρωμένων σχετικά με την κοινοβουλευτική επίβλεψη είναι αυτή που αποδίδεται στον Leigh (2005) κατά την οποία ορίζεται ως δικλείδα ασφαλείας ανάμεσα στις ενέργειες των υπηρεσιών πληροφοριών και της λογοδοσίας προς το κοινό. Πρακτικώς, αφαιρείται η ιδιότητα του ελεγκτή, καθώς κάτι τέτοιο συνεπάγεται την εμπλοκή σε καθημερινή βάση και περιορίζεται στον έλεγχο της τελικής διαδικασίας, εκείνης της λήψης αποφάσεων.

3.2 Επίπεδα επίβλεψης – διακρίσεις λογοδοσίας

Ιστορικά, η επίβλεψη των υπηρεσιών πληροφοριών φαίνεται να τίθεται με σοβαρές αξιώσεις στην ατζέντα ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, διακρινόμενη σε τρεις περιόδους, φτάνοντας σε πρώτο στάδιο στη δεκαετία του 1980 με τη μορφή της λεγόμενης «Περίόδου Νέας Επίβλεψης» και καταλήγοντας το 1990 στην τρίτη και τελευταία, οπότε και πήρε τη μορφή χιονοστιβάδας. Έως το 1970 είτε ήταν αποκλειστικό προνόμιο της εκτελεστικής εξουσίας είτε υπήρχε μόνο τυπικά, όπως στους Αμερικανούς, οι οποίοι είχαν την τάση να αυτοσυγκρίνονται ανεπιτυχώς με την αρχαία Ελλάδα, ως δημοκρατία, αλλά ήταν ελλειπείς κατά την πρώτη περίοδο. Η Περίοδος Νέας Επίβλεψης ενισχύθηκε κατόπιν σκανδάλων των υπηρεσιών πληροφοριών και παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων με άμεση απόρροια τη δημιουργία δύο Επιτροπών και τη θέσπιση νόμων περί επίβλεψης. Αυτά θεωρούνται και καταλυτικά για την περαιτέρω εξάπλωση της επίβλεψης παγκοσμίως. Η τελευταία περίοδος, της οποίας εισερχόμαστε μεταψυχροπολεμικά, ήταν κατ' ουσία αποτέλεσμα μίας ευρύτερης εκδημοκρατικοποίησης στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, γι' αυτό και απετέλεσε πυρήνα εξάπλωσης και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Born κ.ά., 2005).

Προκειμένου μία κυβέρνηση να εξασφαλίσει τη δημοκρατική λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών της έχει συγκεκριμένα επίπεδα επίβλεψης στη διάθεσή της, τα οποία κατηγοριοποιούνται ως εξής :

- Εσωτερικός έλεγχος, που διεξάγεται από τη διοίκηση μίας υπηρεσίας πληροφοριών
- Έλεγχος προερχόμενος από την εκτελεστική εξουσία
- Κοινοβουλευτικός έλεγχος
- Έλεγχος προερχόμενος από τη δικαστική εξουσία
- Έλεγχος από διεθνείς κυβερνητικούς και μη οργανισμούς, όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το Helsinki Watch αντίστοιχα
- Εξωτερικός έλεγχος από την κοινωνία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης

Η κοινοβουλευτική επίβλεψη ίσως είναι η πληρέστερη μορφή ή σωστότερα η λιγότερο ελαττωματική, ένα μοντέλο που η αμερικανική Γερουσία προσπάθησε να προσεγγίσει μέσω λειτουργίας δύο Επιτροπών Πληροφοριών. Σκοπός της ήταν να διασφαλίσει αφενός τη μυστικότητα και αφετέρου να προστατεύσει την ίδια τη λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών, διατηρώντας τις λεπτές ισορροπίες (Andrew, 1985).

Αντίστοιχα, έχει γίνει προσπάθεια κατάτμησης της λογοδοσίας σε επίπεδα με κριτήριο τις ενέργειες που επιτελούνται σε κάθε μία από αυτή (Bitros κ.ά., 2017) :

Οριζόντια λογοδοσία: Σύμφωνα με αυτή οι τρεις εξουσίες, εκτελεστική, δικαστική και νομοθετική είναι οι ηγέτες και ρυθμιστές, παρεμβαίνουν και περιστέλλουν τις δράσεις των κρατικών υπηρεσιών

Κάθετη λογοδοσία: Σχετίζεται με το βαθμό ιεραρχίας που εμπεριέχεται στο γραφειοκρατικό σκέλος των υπηρεσιών πληροφοριών και στη δυνατότητα που παρέχεται στους τρίτους να ασκούν έλεγχο, δηλαδή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στην κοινωνία και τους μηχανισμούς που αναπτύσσει προς αυτή την κατεύθυνση.

«Τρίτη Διάσταση» : Με τον όρο αυτό η επίβλεψη λαμβάνει διεθνή χαρακτήρα, καθώς συγκαταλέγονται στους «παίχτες» οι διεθνείς δρώντες και Οργανισμοί. Η επίβλεψη λαμβάνει χαρακτήρα υπερεθνικό.

3.3 Κίνητρα – προβληματικές και προϋποθέσεις επιτυχούς κοινοβουλευτικής επίβλεψης

Υπάρχουν παράγοντες, που υποστηρίζουν την πρόοδο προς τον εκδημοκρατισμό της υπηρεσιών πληροφοριών σε μία αναδυόμενη δημοκρατία. Ως σενάριο ίσως να μην είναι απόλυτα ρεαλιστικό να μπουν σε ταυτόχρονη τροχιά ή ίσως να χρειάζεται περαιτέρω ζύμωση, ωστόσο αποτυπώνεται το ιδανικό και επιθυμητό και όχι το επί του παρόντος δυνητικό. Οι επικρατέστεροι από αυτούς συμπεκνώνονται στα εξής χαρακτηριστικά, που με τη σειρά τους αποτελούν και πρωτογενή κίνητρα:

- Προθυμία των υπευθύνων λήψης αποφάσεων να προωθήσουν αυτή τη μεταρρύθμιση επιτυγχάνοντας τη χρυσή τομή ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια
- Ο ρόλος και η επιρροή εξωτερικής βοήθειας υπό την αίρεση της επίγνωσης των αναδυόμενων απειλών και της αναγκαιότητας της ασφάλειας, άρα και ανάγκη συνεργασίας
- Ο ρόλος της κοινωνίας και των μέσων μαζικής ενημέρωσης για την προώθηση της δημοκρατικής μεταρρύθμισης

Σε όλα τα ανωτέρω ο περιδεής παράγοντας είναι ο χρόνος κι αυτό γιατί αν κάποιες δημοκρατίες έχουν καταφέρει να εξεύρουν μία λειτουργική ισορροπία ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια, είναι αναντίρρητα βέβαιο πως αυτό πρακτικώς δεν πρόκειται να ενσαρκωθεί εν μία νυκτί (Matei & Bruneau, 2011). Αυτό το αποτελεσματικό κράμα αποτελεί μία συνεχή πρόκληση για οποιαδήποτε δημοκρατία . Αν λάβουμε υπόψη μας πως οι παλιές δημοκρατίες δεν κατάφεραν ολοκληρωτικά να εξισορροπήσουν τις δύο αυτές συνιστώσες, τότε αναφέεται το ερώτημα πώς θα το καταφέρουν οι νεότερες. Η ιστορία επαληθεύει ότι δεν υπάρχει αποκλειστική επιτυχία ή αποτυχία, αλλά μάλλον παράγοντες που εμποδίζουν την πρόοδο της μεταρρύθμισης με κοινά εμπόδια και πολυπλοκότητα κληρονομούμενη από προηγούμενα αναχρονιστικά και λιμνάζοντα συχνά καθεστώτα, που προωθούν τη στασιμότητα και αναχαιτίζουν τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού. Όλα αυτά φυσικά δεν αποδεικνύουν ότι είναι αδύνατη μία μεταστροφή, αλλά καταδεικνύουν την αγαστή και μεθοδευμένη, συνολική προσπάθεια που επιτακτικώς είναι αναγκαία προκειμένου να γίνει το άλμα προς τα εμπρός.

Στον αντίποδα συναντούμε ισχυρά και διόλου ευκαταφρόνητα αντικίνητρα, τα οποία είτε σωρευτικά είτε διαζευκτικά δυσχεραίνουν την ορθή επιτέλεση του έργου της κοινοβουλευτικής επίβλεψης (Κωνσταντόπουλος, 2015):

- Ο κίνδυνος χειραγώγησης της διαδικασίας είναι πάντα ελλοχεύων, εφόσον πρόκειται για μηχανισμό, ο οποίος θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμος για την εξυπηρέτηση συμφερόντων κυρίως πολιτικών, ιδιαιτέρως αν αναλογιστεί κανείς την ταχύτητα και την αποκλειστικότητα των πληροφοριών που θα ελάμβαναν οι ενδιαφερόμενοι.
- Μία τέτοια διαδικασία αναπόδραστα θα προσέθετε επιπλέον χρόνο στην έως τότε υπάρχουσα έχοντας σημαντικό αντίκτυπο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, χρόνος που σε οριακές καταστάσεις είναι παραπάνω από πολύτιμος για την επιτυχή ή μη έκβαση.
- Τίθενται εν αμφιβόλω η προστασία της εθνικής ασφάλειας, των ίδιων των υπηρεσιών πληροφοριών, άρα και της δράστης τους και συνεπώς του ακρογωνιαίου λίθου της μυστικότητας.
- Η υλικοτεχνική υποδομή ελλείπει σε δομικούς πόρους, αλλά και η ίδια η κοινωνία ελλείπει σε κουλτούρα που να μπορεί να αποδεχτεί και να διαχειριστεί ορθώς μία τέτοια προσθήκη.
- Δεδομένης της ανθρώπινης φύσης και της εμπειρίας κανείς δε δύναται να διασφαλίσει ότι στοιχεία υφιστάμενα ήδη, όπως η διαφθορά ή το οργανωμένο έγκλημα δε θα διογκωθούν εκμεταλλευόμενα αστοχίες, κενά ή την ίδια τη διαδικασία επίβλεψης, που θα τους επιτρέψουν να εμφιλοχωρήσουν ακόμη περισσότερο στα δρώμενα.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό πως τα όσα περιεγράφηκαν διχάζουν την επιστημονική κοινότητα, αλλά και τους ενεργούντες στο πεδίο σχετικά με την αναγκαιότητα, αλλά και τη διαφαινόμενη αποτελεσματικότητα της κοινοβουλευτικής επίβλεψης.

Αναμενόμενο είναι επίσης πως για να χαρακτηριστεί η επίβλεψη ισχυρή και με σοβαρές αξιώσεις επιτυχίας, αν όχι εν όλω, αλλά έστω προσεγγίζοντας τη δυναμική του όρου, είναι αναγκαία η εμφώλευση στην έννοια συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και προϋποθέσεων που πρέπει να συντρέχουν:

- Ύπαρξη πολιτικής βούλησης
- Εκσυγχρονισμένο νομικό πλαίσιο, το οποίο διαμορφώνεται από ένα Κοινοβούλιο και ταυτόχρονα αποτελεί καταναλωτή πληροφοριών
- Ύπαρξη πολιτικής κουλτούρας μέσω της οποίας οι υπηρεσίες πληροφοριών δε θα εργαλειοποιούνται πολιτικά
- Ανεξάρτητη Κοινοβουλευτική Επιτροπή με πλήρη στήριξη του Κοινοβουλίου και του λαού
- Διαρκής και συστηματική εκπαίδευση του προσωπικού
- Διάθεση διερευνητικών εξουσιών προς την Επιτροπή
- Επαρκείς οικονομικοί πόροι και προσωπικό

- Απρόσκοπτη πρόσβαση σε διαβαθμισμένα έγγραφα
- Διασφάλιση του καίριου χαρακτηριστικού της μυστικότητας

Αν αυτές οι συνθήκες συντρέχουν συλλήβδην, κρίνεται έστω σε θεωρητικό επίπεδο πως τίθενται σημαντικά θεμέλια επιτυχούς επίβλεψης, αλλά και ανεμπόδιστης λειτουργίας των υπηρεσιών πληροφοριών σύμφωνα με το χαρακτήρα τους. Γίνεται, επομένως αντιληπτό πως απαιτούνται κατάλληλα ερείσματα οικοδόμησης ως προκριματική ισχύς προκειμένου να λειτουργήσουν εύρυθμα και συνεργατικά οι δύο όψεις που συγκροτούν την ολοκληρωμένη εικόνα (Lefebvre, 2021).

Θα πρέπει να παραδεχθούμε πως αν οι δυνάμεις ασφάλειας και καταστολής είναι ο εκτελεστικός βραχίονας του σώματος μίας χώρας, τότε οι υπηρεσίες πληροφοριών είναι ο εγκέφαλος, που νωρίτερα θα έχει συλλέξει, αναλύσει και αποδομήσει τα δεδομένα προκειμένου να δώσει τις κατάλληλες προς ενέργεια εντολές. Και ως απόρροια αυτής της βιολογικής παρομοίωσης, προκύπτει νομοτελειακά το συμπέρασμα πως χωρίς αυτές, το σώμα ή διαφορετικά η χώρα θα πάψει να τροφοδοτείται με μαθηματική κατάληξη τον εθνικό, γεωπολιτικό, κοινωνικό, θρησκευτικό ή φυλετικό αφανισμό.

4. Υπόθεση Snowden

4.1 Ιστορική αναδρομή

Ο Edward Joseph Snowden γεννήθηκε το 1983 στη Βόρεια Καρολίνα των Η.Π.Α και πραγματοποίησε σπουδές επάνω στα συστήματα υπολογιστών. Λόγω των ιδιαίτερων δυνατοτήτων του σε ηλικία 22 ετών ακόμη, εργάζεται ήδη για τη C.I.A και το έτος 2013 προσλαμβάνεται από την National Security Agency, ενώ τυπικώς φαίνεται να εργάζεται ως υπάλληλος για λογαριασμό του κολοσσού της αμυντικής βιομηχανίας Bonz Allen Hamilton. Κατά τη διάρκεια της θητείας του, που διήρκησε περίπου επτά έτη, ο Snowden φέρεται να υπέκλεψε περίπου 1,7 εκατομμύρια διαβαθμισμένα και απόρρητα έγγραφα από τους υπολογιστές της NSA, που στη συνέχεια διέρρευσε προς Βρετανούς και Αμερικάνους δημοσιογράφους. Οι αποκαλύψεις του θεωρούνται κατά πολλούς ως η μεγαλύτερη διαρροή στον κόσμο της κατασκοπείας, αφού τα έγγραφα, που παρέδωσε, περιελάμβαναν πληροφορίες για τη συλλογή δεδομένων των κλήσεων και χρόνου συνομιλίας για το 1/3 των Αμερικανών, εντός και εκτός των Η.Π.Α και για τη συλλογή δεδομένων από λογαριασμούς των social media. Επιπλέον, περιείχαν αποδείξεις σχετικά με κυβερνοεπιθέσεις των Η.Π.Α εναντίον της Κίνας, πράγμα για το οποίο έως τότε οι Η.Π.Α κατηγορούσαν τους Κινέζους, ενώ κορωνίδα όλων ίσως αποτελεί η διαρροή πως η NSA διενεργούσε κατασκοπεία, υποκλέποντας συνομιλίες των συμμάχων (Γαλλία, Γερμανία, Βραζιλία, Ισπανία, Ε.Ε και Η.Ε). Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά γεγονότα που ήρθε στην επιφάνεια ήταν και η παρακολούθηση του προσωπικού κινητού τηλεφώνου της Καγκελάριας της Γερμανίας Angela Merkel, ενώ ακόμη φαίνεται πως η NSA ασκούσε επιχειρήσεις οικονομικής κατασκοπείας εναντίον συμμάχων των Η.Π.Α, υιοθετώντας μια προσέγγιση «ηλεκτρικής σκούπας», συλλέγοντας τα πάντα. Προτού προβεί στις αποκαλύψεις, εγκατέλειψε την Αμερική αναζητώντας ασφαλές καταφύγιο στην Κίνα, όπου δεν έγινε δεκτός καταλήγοντας στη Ρωσία, όπου βρίσκεται μέχρι και σήμερα με την παροχή ασύλου από τον V. Putin (Harding, 2014).

4.2 Τα κίνητρα του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος

Παρόλο που δεν ήταν η πρώτη φορά που κάποιος έφερνε στο φως της δημοσιότητας αποκαλύψεις, που ενέπλεκαν τις αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών, αξίζει να εξεταστούν τα κίνητρα του E. Snowden, καθώς δεν πρόκειται για συνηθισμένη δραστηριότητα, που θα περάσει στο απυρόβλητο των παρατηρήσεων και χρήζει εξέτασης τουλάχιστον προς αποφυγή επανάληψης. Βάσει της βιβλιογραφίας έχουν διατυπωθεί τέσσερα αφηγήματα, που το καθένα επικαλείται διαφορετικές αιτίες, οι οποίες λειτούργησαν ως κίνητρα για τον πρωταγωνιστή:

Το πρώτο παρουσιάζει τον Snowden ως ένα «μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος» (whistleblower), που εξέθεσε ένα διεφθαρμένο σύστημα επιτήρησης των Η.Π.Α και του Ηνωμένου Βασιλείου, κάνοντας τρομακτικές προσωπικές θυσίες, επομένως πρόκειται για έναν ήρωα και μαχητή της

ελευθερίας (Johnson κ.ά., 2014). Αποφασίζει να θέσει την ιδεολογία του περί αισθήματος δικαίου υπεράνω εαυτόν και χαρακτηρίζεται ως ήρωας και μαχητής της δημοκρατίας.

Το δεύτερο αναφέρει πως ο Snowden είναι ξεκάθαρα ένας διπλός πράκτορας και προδότης, χρησιμοποιούμενος ως αντιπερισπασμός του V. Putin σε σχέση με την Κριμαία. Προς ενίσχυση αυτής της θέσης αξιοποιείται το επιχείρημα περί παροχής ασύλου από τη Ρωσία. Έρχεται επομένως σε πλήρη αντίφαση με το προηγούμενο και χαρακτηρίζεται ως κατάσκοπος με αντίτιμο κάποιο δυσθεώρητο χρηματικό ποσό (Bitros κ.ά., 2017).

Στη συνέχεια συναντούμε μια λιγότερο δραματική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία ο Snowden είναι ένας ναρκισσιστής, που πρόδωσε την πατρίδα του προκειμένου να ικανοποιήσει τα ψυχολογικά του προβλήματα, ιδιαιτέρως την έλλειψη αναγνώρισης και προσοχής, τα οποία δεν του παρείχε η εργασία του. Η καθηγήτρια McDermott προς επίρρωση αυτής της άποψης αναφέρει χαρακτηριστικά πως κάθε φορά που η ιστορία του Snowden άρχιζε να φθίνει στον Τύπο, εκείνος διέρρηε περισσότερο υλικό ή έδινε κάποια συνέντευξη προκειμένου να επανέλθει στο προσκήνιο. (Roche, 2016)

Το τέταρτο και τελευταίο αφήγημα, απορρέον από τον καθηγητή του Columbia University Robert Jarvis, υποστηρίζει πως πρέπει να υπάρξει σαφής διαχωρισμός κινήτρων και αποτελέσματος, καθώς θεωρεί πως η απόφαση του υλικού προς δημοσίευση δεν ελήφθη από τον Snowden, αλλά από τους δημοσιογράφους στους οποίους παρεδόθη. Στόχος δεν ήταν να προξενήσει ζημιά στην πατρίδα του ούτε να ενεργήσει για λογαριασμό άλλου κράτους, αλλά πρώτον η επιθυμία για δημοσιότητα και δεύτερον η βλέψη του για στροφή των Η.Π.Α σε θέματα εποπτείας σε ό,τι αφορά τις δημοκρατικές ελευθερίες. Συνεκδοχικά, αν ο Snowden δεν είναι ήρωας, τουλάχιστον δεν είναι προδότης (Schulze, 2017).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί και η δήλωση του ίδιου του Snowden, όταν ερωτήθηκε αναφορικά με τους λόγους που τον ώθησαν σε αυτή την ενέργεια. Όπως υποστήριξε, στόχος του ήταν να αποκαλύψει τις πράξεις της NSA και να αποδείξει την αναποτελεσματικότητα των διαδικασιών εποπτείας του Κογκρέσου. Συνοψίζοντας, θα μπορούσε να πει κανείς πως ο Snowden μάλλον είναι ειλικρινής ως προς το κίνητρό του, ιδιαιτέρως αν λάβουμε υπόψη μας την αιφνίδια μεταβολή της ζωής του και τα προβλήματα που ανέκυψαν με ό,τι αυτό συνεπάγεται μετά τις αποκαλύψεις σε συνάρτηση με τον κίνδυνο στον οποίο περιήλθαν τα ύψιστα αγαθά της ελευθερίας του και της ακεραιότητάς του (Bitros κ.ά., 2017).

Από όλους τους παραπάνω συλλογισμούς το ερώτημα που διαχρονικώς μένει μετέωρο είναι αν ο Snowden μπορεί να χαρακτηριστεί ως πληροφοριοδότης και πρέπει να ληφθούν υπόψη οι συνθήκες και το υποκείμενο πλαίσιο εντός του οποίου ενήργησε. Δεδομένου του ενός εκ των αποτελεσμάτων, δηλαδή της στροφής της κοινής προσοχής σε ένα αμφιλεγόμενο πρόγραμμα της αμερικανικής κυβέρνησης και της εκκίνησης δημόσιων συζητήσεων επί αυτού, μπορεί να του απονεμηθεί ο χαρακτηρισμός. Εντούτοις, από νομικής άποψης δεν επιβεβαιώνεται, καθώς στα νομικά καταστατικά και τις οδηγίες πολιτικής, η καταγγελία των δυσλειτουργιών αναφέρεται

στις νόμιμες αποκαλύψεις αδικημάτων, οι οποίες πραγματοποιούνται μέσω κατάλληλων διαύλων προς εκείνους που έχουν την αρμοδιότητα και την ικανότητα παρέμβασης και ίασης, αλλά και μετατόπισης αυτών στο Κογκρέσο. Εξ' αντιδιαστολής με την προηγούμενη άποψη, σύμφωνα με τούτη δεν παρέχεται προστασία στους καταγγέλλοντες.

Συχνά η συζήτηση για τις ενέργειες του Snowden αρχίζει και τελειώνει εδώ, ωστόσο η διείδυση πρέπει να είναι βαθύτερη, εφόσον η σημαντικότητα του τελικού του χαρακτηρισμού ως πληροφοριοδότη, προδότη ή κάτι διαφορετικό θα έχει πιο μακροπρόθεσμα αποτελέσματα από όσο φαίνεται με μια πρώτη ματιά. Προτού λοιπόν προχωρήσουμε στις συνέπειες των ενεργειών του, θεωρείται αναγκαίο να αναφερθούμε σε τρεις θεμελιώδεις έννοιες, ώστε στη συνέχεια να είναι πιο εύπεπτες: Έξοδος, φωνή και αφοσίωση (Gabel, 2018) Η έξοδος σχετίζεται με την αποκοπή των δεσμών από μία οργάνωση και συνήθως είναι μια σιωπηρή και αργή διαδικασία. Η φωνή μοιάζει με διαμαρτυρία εκ των έσω, που έχει σχεδιαστεί για να ειδοποιεί για μία αποτυχημένη ενέργεια, που χρήζει διόρθωσης, ενώ σύμφωνα με την αφοσίωση παραμένει κανείς σε έναν οργανισμό και υποστηρίζει μέχρι τέλους την αποστολή, που του έχει ανατεθεί. Αυτές οι τρεις συνεκτικά αποτελούν μία δεξαμενή επιλογών, αλλά και ένα ενιαίο σώμα, καθώς η μία δεν υφίσταται δίχως τις άλλες. Εν παραδείγματι, χωρίς τη δυνατότητα εξόδου η αφοσίωση χάνει μεγάλο μέρος της δυναμικής της, αναβάλλει την έξοδο και μπορεί να ενεργοποιήσει τη φωνή. Στην υπόθεση Snowden υπάρχουν τρία σημεία είναι ιδιαίτερος κρίσιμα για την εξέταση της δυναμικής των συνεπειών της εξόδου, της φωνής και της αφοσίωσης. Πρώτον, η έξοδος είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί χωρίς συνέπειες, όταν το προϊόν που διακυβεύεται είναι δημόσιο αγαθό. Άρα, η αποχώρηση κατά την έξοδο αποκλείεται να είναι μια σιωπηλή και ήσυχη διαδικασία, που δε διαταράζει τα λιμνάζοντα ύδατα των υπηρεσιών πληροφοριών και της κυβέρνησης εν προκειμένω. Δεύτερον, η ικανότητα αφοσίωσης να ενεργοποιεί τη φωνή αυξάνεται ανάλογα το βάθος της ταυτότητας και των αρμοδιοτήτων του εμπλεκόμενου. Δεν μπορούμε να έχουμε τις ίδιες προσδοκίες αφοσίωσης από στελέχη καριέρας και απλούς εργαζόμενους. Τρίτον, τα άτομα που έχουν ήδη λάβει την απόφαση να προχωρήσουν σε ενός τέτοιου είδους ενέργεια, προβαίνουν σε υπολογισμούς για το αν θα κάνουν χρήση της εξόδου ή της φωνής. Στη δική μας περίπτωση ο Snowden γνώριζε πολύ καλά πως δεν είναι ο πρώτος που επιλέγει την έξοδο και τη διαρροή πληροφοριών. Οι μελλοντικοί επίδοξοι μιμητές του μετά βεβαιότητας θα παρακολουθούν τις εξελίξεις στη ζωή του ίδιου μετά τις αποκαλύψεις του, όσο και εκείνων που έγιναν μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος προγενέστερα (Hirschman, 2004).

4.3 Οι συνέπειες των αποκαλύψεων

Οι μελετητές διακρίνουν δύο είδη συνεπειών, ως προϊόν των αποκαλύψεων του E. Snowden, τόσο θετικές όσο και αρνητικές. Το ειδικό βάρος που κατέχει η κάθε μία είναι μάλλον ανέφικτο να επιτρέψει μία μετρήσιμη και αντικειμενική μεταξύ τους σύγκριση, εφόσον ο αποδέκτης έκαστης θα αποδώσει το ανάλογο σε εκείνη που επηρεάζει τον ίδιο ως επιστήμονα ή επαγγελματία. Ως προς το σύνολό τους παραμένουν ακόμη ασαφείς και πιθανώς να μη γίνει ποτέ γνωστός ο πλήρης αντίκτυπος που προκλήθηκε από αυτές.

Οι αρνητικές επιπτώσεις δείχνουν να είναι πολύπλευρες απλώνοντας τα πλοκάμια τους σε διάφορα πεδία δράσης των Η.Π.Α. προκαλώντας τις ανάλογες ρίξεις και καθιστώντας την αποκατάσταση είτε δύσκολη απαιτώντας πολυτέλεια χρόνου για επαναφορά της εμπιστοσύνης είτε πλήρως ανέφικτη: 1) Οι σχέσεις με τους συμμάχους τους ετέθησαν εν αμφιβόλω, 2) η ισχύς των ΗΠΑ υπέστη σοβαρό ρήγμα, 3) η παγκόσμια ασφάλεια κλυδωνίστηκε, 4) απεδείχθη η τρωτότητα των υπηρεσιών πληροφοριών και των μηχανισμών συλλογής πληροφοριών, 5) οι μυστικές δραστηριότητες της NSA έπληξαν την εμπιστοσύνη και την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, 6) η εμπιστοσύνη προς στις ΗΠΑ κατακρημνίστηκε, 7) οι ΗΠΑ απώλεσαν την αξιοπιστία τους ως κυρίαρχοι του ανοιχτού διαδικτύου, 8) μεγάλες αμερικανικές εταιρείες-κολοσσοί, όπως η Google και το Facebook έχασαν παγκοσμίως πελάτες με αποτέλεσμα μειωμένες συναλλαγές και καίριες επιπτώσεις στην οικονομία, 9) αντιδράσεις παγκόσμιας εμβέλειας από μη κυβερνητικές οργανώσεις σχετικά με την προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιωτικότητας, επικοινωνιών (Luijff κ.ά. 2013, Easley 2014, Johnson κ.ά. 2014). Η δημόσια εμπιστοσύνη υπήρξε το ακριβότερο θύμα των αποκαλύψεων του Snowden. Πιο συγκεκριμένα, η εμπιστοσύνη προς τους παρόχους τεχνολογίας, πληροφοριών, αλλά και προς την ίδια την κυβέρνηση αναπόδραστα κλονίστηκε. Αυτό αντικατοπτρίζει το δημοκρατικό έλλειμμα, που αποκαλύφθηκε και δημιουργήθηκαν υπόνοιες πως τούτη η πτυχή αντιμετωπίζεται ως ένα εγγενές παραμορφωτικό σημάδι στην πολιτική του δημοκρατικού σώματος με συνέπεια να αποκρύπτεται εσκεμμένα και στοχευμένα και να μη συζητείται ποτέ. Ωστόσο, η ενημέρωση του κοινού είναι απαραίτητη για τη συντήρηση της δημοκρατίας και είναι σκόπιμο να εξεταστεί τι σημαίνει και τι συνεπάγεται η ασφάλεια, ώστε να μπορέσουν να αξιολογηθούν οι διαθέσιμες επιλογές, αλλά και το τίμημα που αξίζει να καταβληθεί ως αντίτιμο.

Συνοψίζοντας τη περίπτωση του E. Snowden, διαπιστώνεται πως οι επιπτώσεις ήταν πολυεπίπεδες για τις Η.Π.Α, σε πεδίο οικονομικό, πολιτικό, ασφάλειας, εμπιστοσύνης και εξωτερικών σχέσεων. Αν αντίθετα, έβλαψαν τη χώρα και απετέλεσαν σκάνδαλο για τις σκιώδεις έως τότε υπηρεσίες πληροφοριών, εφόσον πλέον επήλθε διάρρηξη, ακόμη κι αν αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί μόνο ως ρωγμή στο μύθο, που ως ένα σημείο τις περιστοίχιζε. Όσο και αν η κυβέρνηση προσπάθησε τεχνηέντως να περισώσει μέρος του κύρους της, που επλήγη και να το επουλώσει, είναι εμβληματικά προφανές πως τα αποτελέσματα είχαν ήδη διαμορφωθεί και η μετατόπιση εξ' ολοκλήρου της ευθύνης στο φυσικό αυτουργό ήταν μάλλον αλυσιτελής σε σχέση με την αποποίηση της συμμετοχής της χώρας. Η αιτία είναι πως οι ενέργειες του πρώτου δε θα είχαν κανένα έρεισμα, αν δεν είχαν προηγηθεί εκείνες των μυστικών υπηρεσιών. Λαμβάνοντας υπόψη την εκδοχή ύπαρξης ενός συστήματος επίβλεψης πληροφοριών σε αυτή τη χρονική συγκυρία καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως θα είχε λειτουργήσει ως μηχανισμός πρόληψης ή και κάθαρσης, αλλά όχι ίασης. Συγκεκριμένα, θα είχε αποφευχθεί η εκκίνηση ή η εξέλιξη των καταστάσεων, που αποκαλύφθηκαν στη συνέχεια με αποτέλεσμα αφενός να μην υφίσταται λόγος ύπαρξης του whistleblower και αφετέρου να εξυγιαίνεται το πολύπλοκο εκ φύσεως σύστημα πληροφοριών, διαγράφοντας με σταθερά βήματα την τροχιά και την πολιτική, στις ράγες των οποίων είναι επιθυμητό και αποδεκτό να βαδίζει η χώρα, ικανοποιώντας και περατώνοντας τις αρμοδιότητες με τις οποίες είναι επιφορτισμένες οι υπηρεσίες και

θωρακίζοντας παράλληλα τις ελευθερίες και την προστασία των πολιτών της, αλλά και των τρίτων που θυματοποιήθηκαν. Μέχρι και σήμερα η υπόθεση εγείρει σημαντικούς προβληματισμούς, ενώ δεν έχει ολοκληρωθεί ούτε ουσιαστικά ούτε δικαστικά και δε θα ήταν υπερβολή να υποθέσει κανείς πως ο Snowden έχει στην κατοχή του και περαιτέρω στοιχεία, τα οποία ενδεχομένως να είναι αυτά που διατηρούν την ακεραιότητά του και λειτουργούν ως ασπίδα για εκείνον και την οικογένειά του. Εν ολίγοις, δε μπορεί να αποκλειστεί το σενάριο ύπαρξης και νέων αποκαλύψεων που είτε θα έρθουν στο φως έπειτα από πραγματικά μεγάλο διάστημα, όταν η χρηστικότητά τους αλλά και ο αντίκτυπός τους θα είναι σχεδόν αμελητέα είτε θα παραμείνουν στο παρασκήνιο λειτουργώντας κυριολεκτικά και μεταφορικά ως «αλεξίσφαιρο». Γίνεται επομένως αντιληπτό αναφορικά με τη μελέτη περίπτωσης που εξετάσαμε πως μία υπηρεσία επίβλεψης θα είχε αποτρέψει αυτή την εξέλιξη διασφαλίζοντας τη χώρα, το κύρος της ίδιας και των υπηρεσιών πληροφοριών και την εν συνόλω εικόνα της από κοινού με τα όσα διακυβεύτηκαν, αλλά και τον ίδιο το μάρτυρα, που ουδείς μπορεί να αμφισβητήσει πως ο βίος του μεταμορφώθηκε για το υπόλοιπό του σε ένα σενάριο κατασκοπευτικής ταινίας με τον πρωταγωνιστή να αισθάνεται εκτεθειμένος και να αναζητά την επιβίωσή του ανά τον πλανήτη.

5. Αξιολόγηση και διαχείριση κινδύνων

5.1 Αναγνώριση κινδύνων

Στη συνέχεια της εργασίας θα λάβουμε το υποθετικό σενάριο της εμφάνισης ενός νέου μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος με τα δεδομένα της τρέχουσας περιόδου, δηλαδή εν έτει 2021, σε μία περίοδο αναντίλεκτα ασταθή σε ποικίλα επίπεδα, ιδιαιτέρως σε εκείνα της οικονομίας, της ασφάλειας και της υγείας και μπροστά σε μία ενδεχόμενη μεταβολή των ισορροπιών στο διεθνές στερέωμα

Στο σημείο αυτό καλούμαστε να αναγνωρίσουμε τους κινδύνους, που είναι δυνατό να προκύψουν από ένα τέτοιο σενάριο, ενώ πρέπει να ληφθεί υπόψη πως δεν πρόκειται για μία πρωτόγνωρη κατάσταση που θα εμφανιστεί ξαφνικά μπροστά στα μάτια της υφηλίου. Συνεπώς, υπάρχει ήδη το συνειδησιακό υπόβαθρο, θα πρόκειται για επανάληψη και όχι για κάτι αιφνίδιο με το οποίο ουδείς έχει έρθει αντιμέτωπος, τόσο με το γεγονός όσο και με τις συνέπειες. Προκειμένου να αναγνωρισθούν αυτοί οι κίνδυνοι χρησιμοποιούνται μέθοδοι και τακτικές που εδράζονται στην εμπειρία και την πρότερη γνώση, στη βιβλιογραφική ανασκόπηση, στην «καταιγίδα» ιδεών (brainstorming), στην επίκληση της εξειδίκευσης που διαθέτουν οι ειδήμονες επί του ζητήματος, στην επαγωγική συλλογιστική πορεία, όπως η Operating and Support Hazard Analysis (IEC, 2019). Στη δική μας μελέτη θα χρησιμοποιήσουμε κυρίως τις μεθόδους της εμπειρίας, της βιβλιογραφίας και του brainstorming, προκειμένου να καταλήξουμε σε έναν κατάλογο κινδύνων, που κρίνεται πως είναι δυνατό να προκύψουν κατά την επαλήθευση της υπόθεσης που κάνουμε και παρουσιάζονται αμέσως παρακάτω:

Πίνακας 1. Αναγνώριση κινδύνων

Κωδικός	Κίνδυνος
A	Αποσταθεροποίηση επικείμενων συμφωνιών
B	Κατάρρευση σχέσεων μεταξύ κρατών
Γ	Κοινωνικές αναταραχές
Δ	Επάλληλα διπλωματικά επεισόδια
E	Κυβερνοπόλεμος
ΣΤ	Κατάλυση πολιτεύματος
Z	Πτώση της τρέχουσας κυβέρνησης
H	Η χώρα οδηγείται σε διεθνή δικαστήρια λόγω καταπάτησης δικαιωμάτων
Θ	Κυρώσεις σε βάρος της χώρας
I	Εκκίνηση οικονομικού πολέμου
ΙΑ	Κλυδωνισμός της παγκόσμιας ασφάλειας

Ο βαθμός σημαντικότητας των κινδύνων, που προαναφέρθηκαν, προκύπτει από το γινόμενο της πιθανότητας εκδήλωσης επί του αναμενόμενου αντικτύπου. Η κλίμακα της πιθανότητας

βαθμονομείται από το 1 έως το 5 (Πίνακας 2) με το 1 να αντιστοιχεί στη σπάνια πιθανότητα εκδήλωσης και βαθμιαία φτάνει ως το 5, όπου πρόκειται για την περίπτωση της εμφάνισης μετά βεβαιότητας. Ομοίως, η κλίμακα του αντικτύπου βαθμονομείται επίσης κατά αυτό τον τρόπο, ήτοι ο αριθμός 1 παραπέμπει σε ελάχιστο αντίκτυπο, στην περίπτωση εμφάνισης του αντίστοιχου κινδύνου, ενώ το 5 αντιστοιχεί στην καταστροφή. (Πίνακας 3). Έτσι, προκύπτει η μήτρα κινδύνου, η οποία θα είναι κλίμακας 5 x 5, ώστε να μπορούμε να είμαστε κατά το δυνατό περισσότερο ακριβείς και αναλυτικοί (Lund κ.ά., 2011).

Πίνακας 2. Κλίμακα πιθανοτήτων

Κλίμακα	Βαθμονόμηση
1	Σπάνιο
2	Μάλλον δε θα συμβεί
3	Πιθανό
4	Μάλλον θα συμβεί
5	Βέβαιο

Πίνακας 3. Κλίμακα αντικτύπου

Κλίμακα	Βαθμονόμηση
1	Ελάχιστος
2	Χαμηλός
3	Υψηλός
4	Πολύ υψηλός
5	Καταστροφικός

5.2 Ενδεικτική μήτρα κινδύνων – τεκμηρίωση εκτίμησης των υψηλότερων κινδύνων

Από τα δεδομένα που έχουν ήδη εξαχθεί παραπάνω, θα αξιολογηθούν οι κίνδυνοι και θα τοποθετηθούν αρχικά σε ενδεικτική μήτρα κινδύνων, όπου θα φαίνεται η σημαντικότητα που αποδίδεται σε έναν έκαστο βάσει του αποτελέσματος του γινομένου που προκύπτει, όπως περιεγράφηκε στην προηγούμενη ενότητα. (Πίνακας 4). Αναλύοντας τον εν λόγω πίνακα παρατηρούμε πως τρεις εκ των κινδύνων (Α, Γ, Ε) παράγουν τη μεγαλύτερη σημαντικότητα με γινόμενο 20, τη στιγμή που το 25 είναι η μέγιστη τιμή και μάλιστα η αμέσως επόμενη, χωρίς να παρεμβάλλεται κάποια ενδιάμεση. Αξίζει να σημειωθεί πως εκείνος του οικονομικού πλήγματος ένεκα ματαίωσης συμφωνιών προκύπτει από την πείρα, καθώς εκδηλώθηκε, όπως είδαμε, στην περίπτωση Snowden, όπου κολοσσοί είχαν τεράστιες ζημιές λόγω ακύρωσης συμφωνιών.

Πίνακας 4. Ενδεικτική μήτρα κινδύνων

Κωδικός	Κίνδυνος	Πιθανότητα	Αντίκτυπος	Σημαντικότητα
A	Αποσταθεροποίηση επικείμενων συμφωνιών	4	5	20
B	Κατάρρευση σχέσεων μεταξύ κρατών	3	5	15
Γ	Κοινωνικές αναταραχές/ εσωτερική αποσταθεροποίηση	4	5	20
Δ	Επάλληλα διπλωματικά επεισόδια	3	4	12
E	Κυβερνοπόλεμος	4	5	20
ΣΤ	Κατάλυση πολιτεύματος	1	5	5
Z	Πτώση της τρέχουσας κυβέρνησης	2	2	4
H	Η χώρα οδηγείται σε διεθνή δικαστήρια λόγω καταπάτησης δικαιωμάτων	4	3	12
Θ	Κυρώσεις σε βάρος της χώρας	3	5	15
I	Εκκίνηση οικονομικού πολέμου	3	5	15
ΙΑ	Κλυδωνισμός της παγκόσμιας ασφάλειας	3	4	12

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να αναλυθούν οι αιτίες της βαθμονόμησης των τριών αυτών κινδύνων, που βρίσκονται στην κορυφή της σημαντικότητας μεταξύ των υπολοίπων.

A. Αποσταθεροποίηση επικείμενων συμφωνιών

Πρόκειται για έναν κίνδυνο τον οποίο αφενός ήδη έχουμε ζήσει να εκδηλώνεται, όπως συνέβη και στην περίπτωση των Η.Π.Α λόγω των αποκαλύψεων του Snowden. Υπό μία σκοπιά, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί πως εφόσον υπάρχει η πρότερη γνώση περί αυτού, είναι γνωστός και ο χειρισμός αντιμετώπισής του ή τα περαιτέρω αποτελέσματα, καθώς πλέον δεν αποτελεί

«μαύρο κύκνο». Η ιδιαιτερότητα έγκειται στο γεγονός πως πρόκειται για κίνδυνο οικονομικής φύσης, άρα οι συνθήκες ποτέ δε θα είναι οι ίδιες σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, πολλώ δε μάλλω, ακόμα και αν συνέτρεχε αυτή η συνθήκη κανείς δε θα αναλάμβανε το ρίσκο γιγαντιαίας οικονομικής απώλειας. Πολύ περισσότερο όταν αναφερόμαστε σε ένα διεθνές, ευμετάβλητο και συνεχώς εναλλασσόμενο οικονομικό σύστημα που κατά κανόνα την τελευταία δεκαετία είναι εξαιρετικά ασταθές, με νέες αναδυόμενες δυνάμεις, όπου η ελάχιστη διαφοροποίηση μπορεί να επιφέρει συθέμελες μεταβολές και αδιανόητα αποτελέσματα. Κατά συνέπεια, δεν υπάρχει ούτε και πρόκειται να υπάρξει το «know how», οπότε κάθε φορά θα αντιμετωπίζεται ως νέος και εξίσου σημαντικός. Γίνεται εύκολα αντιληπτό πως η πιθανότητα είναι παραπάνω από ορατή και ορίζεται ως «μάλλον θα συμβεί», αφήνοντας μία χαραμάδα απόκλισης από την απόλυτη βεβαιότητα του επιπέδου «5» λόγω της άγνοιας του βεληνεκούς των επικείμενων συμφωνιών και το βαθμό στον οποίο δύνανται να επηρεαστούν. Από τη στιγμή της εκδήλωσης, όμως, του υπό ανάλυση κινδύνου, ο αντίκτυπος κρίνεται ως καταστροφικός. Εμφρόνως σκεπτόμενοι καταλαβαίνουμε πως η κατάρρευση κολοσσιαίων συμφωνιών θα έχει επιρροή σε πολλά ακόμη επίπεδα, που εκτείνονται ακόμη και στο πεδίο της πολιτικής, της εγχώριας και διεθνούς οικονομίας, των χρηματιστηρίων, των τιμών παγκοσμίως σε πρωτεύοντα αγαθά και είδη πρώτης ανάγκης, πετρελαίου και λοιπών καυσίμων, κρυπτονομισμάτων, αλλά και σε ευθεία γραμμή στο βιοτικό επίπεδο των στελεχών και υπαλλήλων των υπό σύμβαση εταιρειών. Συνδυαστικά, προκύπτει επίπεδο σημαντικότητας, που μας επιτρέπει να τοποθετήσουμε τον κίνδυνο σε επίπεδο «πολύ υψηλό» (Πίνακας 5).

Γ. Κοινωνικές αναταραχές – εσωτερική αποσταθεροποίηση

Και σε αυτή την περίπτωση έχει προκύψει από τη βιβλιογραφία πως ο συγκεκριμένος κίνδυνος έχει εμφανισθεί στο παρελθόν στην περίπτωση που αναλύθηκε, υπό μορφή αναταραχών και αντιδράσεων. Προϊόντος του χρόνου τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ελευθερία αποτελούν νόρμες ολοένα και πιο σημαντικές, διαρκώς προωθούμενες για τους δρώντες του διεθνούς συστήματος και δεν παραλείπουν σε οποιαδήποτε εξαγγελία να αναφέρονται με υψηλή ρητορική στην αगाστή προσπάθεια προάσπισής τους και τη με κάθε κόστος διαφύλαξή τους. Είναι, δε, χαρακτηριστικό πως από πλευράς Ευρωπαϊκής Ένωσης η απαρέγκλιτη τήρηση των κανόνων του διεθνούς δικαίου ως προς αυτά αποτελούν ιερό δισκοπότηρο και αδιαπραγμάτευτη ρήτρα για την είσοδο νέου κράτους μέλους, ενώ προσπαθούν μετερχόμενοι κάθε μέσο να διαχύσουν αυτή την αντίληψη τόσο σε Οργανισμούς που επιθυμούν να μιμηθούν το οργανόγραμμά της και να βαδίσουν στα δικά της βήματα όσο και να την ενστερνιστεί το μέγιστο σύνολο κάθε κοινωνίας. Κατά αντιστοιχία και οι Η.Π.Α διατρανώνουν διαχρονικά πως είναι πολέμιοι όσων αντίκεινται στις θεμελιώδεις αυτές αρχές. Επομένως, πρόκειται για στοιχεία που τυγχάνουν καθολικής αποδοχής και η παραβίασή τους εγείρει συζητήσεις και αντιδράσεις από το σύνολο του κοινωνικού σώματος, που φροντίζει πλέον να ενημερώνεται για τα δικαιώματά του και προσπαθεί να τα προασπίσει με κάθε μέσο, ειδικά όταν αυτά καταστρατηγούνται. Είναι χαρακτηριστικό ιδίως των σύγχρονων, εξελισσόμενων κοινωνιών να συσπειρώνονται απέναντι σε πολιτικές που θίγουν κατάφωρα την αξιοπρέπεια και τα κεκτημένα του, δίνοντας τον αγώνα τους τουλάχιστον με τα μέσα που δικαιούνται και μπορούν να μετέλθουν. Λόγω λοιπόν συνεχώς

αυξανόμενης βαρύτητας στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ελευθερίας και της ιδιωτικότητας αλλά και της μεταλαμπάδευσής τους στο κοινωνικό σύνολο, ένας τέτοιος κίνδυνος προσδιορίζεται στην κλίμακα «4», ως «μάλλον θα συμβεί». Από τη στιγμή της επιβεβαίωσης αυτού του σεναρίου ο αντίκτυπος θα είναι καταστροφικός και αυτό εξηγείται από τις συνέπειες με τις οποίες θα έρθει αντιμέτωπη η χώρα. Το κύρος της θα αμαυρωθεί μόνο και μόνο από τη διεθνή έκταση που θα λάβει το ζήτημα, η εμπιστοσύνη τρίτων χωρών θα κλονιστεί και οι σχέσεις θα διασαλευθούν, τόσο λόγω αναπόφευκτης καχυποψίας απέναντι σε ένα κράτος που αποδεικνύεται αφενός αφερέγγυο και αφετέρου περιορισμένων δυνατοτήτων να ελέγξει τους υπαλλήλους του και να κρατήσει μυστικούς τους μηχανισμούς που χρησιμοποιεί. Επιπλέον, δύσκολα κάποια χώρα δε θα κρατήσει στάση ασφαλούς απόστασης ή έστω ουδετερότητας προκειμένου να μην προκαλέσει υποψίες στήριξης σε ένα άλλο, που φαίνεται να έχει παραβιάσει πρωτογενείς αρχές διεθνούς δικαίου, καθώς κάτι τέτοιο ενδεχομένως να έθετε και αυτό σε μαύρη λίστα με περαιτέρω επιπτώσεις. Συνεκτικά, ο κίνδυνος λογίζεται ως «πολύ υψηλός». (Πίνακας 5)

Ε. Κυβερνοπόλεμος (Cyber War)

Αφορμή αποτελούν και πάλι οι αξίες που θίγονται από τις αποκαλύψεις ενός whistleblower. Για κάποιες χώρες, κυρίως με αυξημένη τεχνολογική ισχύ, με σκοπό να υποδείξουν την αδιαλλαξία τους απέναντι σε οτιδήποτε τις εργαλειοποιεί και τις σφετερίζεται, αλλά ακόμη περισσότερο στην περίπτωση που αποδεικνύεται από τις αποκαλύψεις πως τυγχάνουν και οι ίδιες θύματα αυτής της καταπάτησης, θεωρείται πως η έναρξη μιας μορφής εκσυγχρονισμένου πολέμου είναι ένα σενάριο που μπορεί να βαθμονομηθεί ως «μάλλον θα συμβεί», με αποτέλεσμα να τοποθετείται στο επίπεδο «4». Ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί σε περιπτώσεις που δύνανται να υπάρξουν, όπου η επιτιθέμενη χώρα βρίσκει πρόσφορο το έδαφος, μετατρέποντας την αιτία σε αφορμή προκειμένου να επιτεθεί. Πρόκειται δηλαδή για περιπτώσεις χωρών με ήδη οξυμένες σχέσεις, όπου η πρώτη πλέον εφευρίσκει τη δικαιολογία μέσω του γεγονότος για να πραγματοποιήσει την επιθυμία της, χωρίς να κατακριθεί εν πολλοίς για απουσία βάσης και αυθαίρετο χτύπημα, δικαιολογώντας το ως απάντηση σε επίθεση με το μανδύα κατασκοπείας. Μία τέτοια πράξη μπορεί να χαρακτηριστεί ως απλή αντίδραση, με σύντομο τέλος και χαρακτήρα συμβολισμού ή ως απάντηση στις υπόγειες ενέργειες του αντιπάλου, με περιθώρια περαιτέρω εξέλιξης και περιεχόμενο μηνύματος περί ισχύος και δυνατότητας άμεσης απάντησης, αν και όταν προκληθεί. Η εκδήλωση αυτού του κινδύνου συνεπάγεται και σε αυτή την περίπτωση καταστροφή, ήτοι βαθμονόμηση στο 5ο επίπεδο. Η εξήγηση είναι αρκετά πρόδηλη και μπορεί να ανιχνευθεί σε όλα τα πεδία εμπλοκής μίας χώρας, καθώς οι συνέπειες από μία τέτοιου είδους επίθεση δύνανται να είναι ολέθριες, σε επίπεδο κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό. Πιο συγκεκριμένα, η διαρροή πληροφοριών, εγγράφων και γενικότερα αρχείων, κυρίως απορρήτων και διαβαθμισμένης σημαντικότητας θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια της χώρας, τόσο την εξωτερική όσο και την εσωτερική, εκθέτοντάς τη σε πιθανούς αντιπάλους. Επιπλέον, αυτόματα ακυρώνονται η μοναδικότητα της ισχύος, που πήγαζε από το απόρρητο των περιεχομένων, καθώς πλέον μπορεί να αναχαιτιστεί με κατάλληλους χειρισμούς. Ωστόσο, ακόμα και η μόνη η απώλεια αρχείων, χωρίς απαραίτητα αυτά να περιέλθουν σε κατοχή κακόπιστου

τρίτου, θα προκαλέσει ιδιαίτερες δυσχέρειες σε όμοια επίπεδο αποδυναμώνοντας το κράτος από όπλα που διέθετε, οδηγώντας το τουλάχιστον σε χρονική απώλεια προκειμένου να τα επανακτήσει και αφήνοντάς το περαιτέρω εκτεθειμένο, χωρίς αυτούς τους πυλώνες. Από το συνδυασμό της κλίμακας πιθανότητας και εκείνης του αντικτύπου προκύπτει πως ο κίνδυνος κατηγοριοποιείται ως «πολύ υψηλός».

5.3 Συνολική μήτρα κινδύνων

Στην ενότητα αυτή θα αξιολογήσουμε τα δεδομένα και το συνδυασμό τους, όπως προέκυψαν και εξήχθησαν από τους πίνακες 3 και 4 και θα τοποθετηθούν σε μήτρα κινδύνων, όπου κάθε ένας θα προσδιορίζεται χρωματικά με κριτήριο τον δείκτη σημαντικότητας, όπως αυτός απορρέει από το γινόμενο πιθανότητας επί αντικτύπου (Πίνακας 6). Ο χρωστικός κώδικας στη μήτρα κινδύνων εφαρμόζεται με αντιστοιχία χρώματος ανά επίπεδο σημαντικότητας του κάθε κινδύνου και κατά τον τρόπο αυτό τοποθετείται εντός αυτής, με γνώμονα δηλαδή την εκτιμώμενη σοβαρότητα (Ni κ.ά., 2015). Θα προηγηθεί επεξήγηση των χρωμάτων που θα χρησιμοποιηθούν, τα οποία είναι 5 στον αριθμό, προκειμένου κάθε επίπεδο σημαντικότητας να αντιστοιχεί σε κάθε ένα διαφορετικό και για λόγους αμεσότητας, συνηθέστερης χρήσης και εύσημης παρουσίας ορίζεται πως στα άκρα της κλίμακας τοποθετούνται το ερυθρό χρώμα για να προσδιορίζει τον «πολύ υψηλό κίνδυνο» και το ανοιχτό πράσινο χρώμα για να προσδιορίσει τον «ελάχιστο». Ενδιάμεσα, με πορτοκαλί χρώμα θα ταξινομηθούν οι «υψηλοί κίνδυνοι», με κίτρινο χρώμα οι «μεσαίοι κίνδυνοι» και με σκούρο πράσινο οι «χαμηλοί κίνδυνοι» (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Χρωματική επεξήγηση

ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΧΡΩΜΑΤΩΝ	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΟΣ
	ΥΨΗΛΟΣ
	ΜΕΣΑΙΟΣ
	ΧΑΜΗΛΟΣ
	ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ

Πίνακας 6. Μήτρα κινδύνων

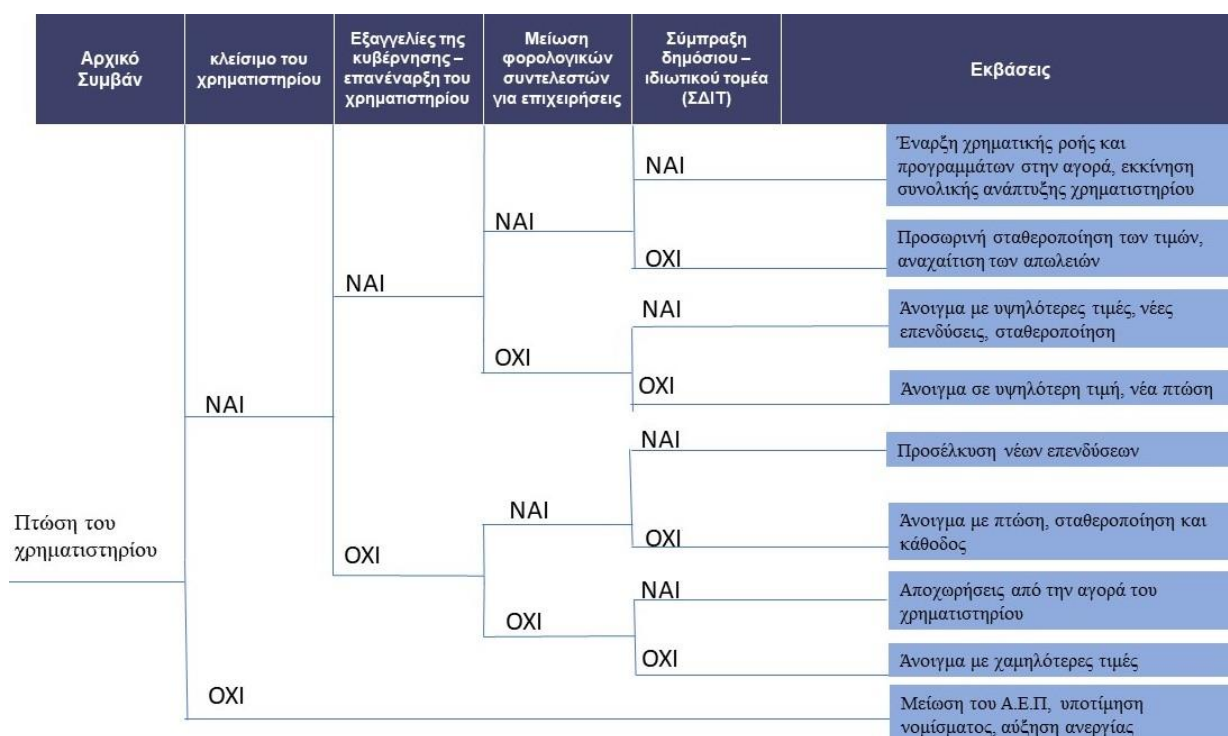
		ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ				
		ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ (1)	ΧΑΜΗΛΟΣ (2)	ΥΨΗΛΟΣ (3)	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΟΣ (4)	ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΟΣ (5)
ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ	ΒΕΒΑΙΟ (5)					
	ΜΑΛΛΟΝ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ (4)			Η		Α, Γ, Ε,
	ΠΙΘΑΝΟ (3)				Δ, ΙΑ	Β, Ι, Θ
	ΜΑΛΛΟΝ ΔΕ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ (2)		Ζ			
	ΣΠΑΝΙΟ (1)					ΣΤ

Είναι εμφανές και από τη μήτρα κινδύνων πως οι κίνδυνοι «Α, Γ, Ε» εμπίπτουν στο επίπεδο των πολύ υψηλών και συγκεκριμένα τοποθετούνται στην ερυθρή περιοχή. Σκοπός πλέον είναι να ανιχνευθούν οι κατάλληλες ενέργειες σε περίπτωση εκδήλωσής τους και ως εκ τούτου οι κίνδυνοι αυτοί πρέπει να χειριστούν με κατάλληλο τρόπο προκειμένου να μην εξελιχθούν σε κρίσεις.

5.4 Χειρισμός των σημαντικότερων κινδύνων

Ανακεφαλαιώνοντας, λοιπόν, παρατηρείται πως στο σενάριο ύπαρξης ενός νέου μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος δύνανται να προκύψουν οι κίνδυνοι Α έως ΙΑ, όπως φάνηκαν στον Πίνακα 1. Έπειτα τοποθετήθηκαν σε σχετικές κλίμακες πιθανότητας και αντικτύπου, βαθμονομήθηκαν από το συγγράφοντα σε έκαστη εξ' αυτών (Πίνακας 4) και τελικώς με βάση το γινόμενο που έδωσε μετρήσιμο δείκτη σημαντικότητας στην ενδεικτική μήτρα κινδύνων, άρα και συνολικής επικινδυνότητας σε ενδεχόμενο εκδήλωσης, χαρακτηρίστηκαν στη συνολική μήτρα (Πίνακας 5) προσδιοριζόμενοι σε αντίστοιχη και πάλι κλίμακα βαθμιαία από ελάχιστου κινδύνου έως καταστροφικού. Στην τελική ανάλυση διαπιστώθηκε πως οι κίνδυνοι «Α: Αποσταθεροποίηση επικείμενων συμφωνιών», «Γ: Κοινωνικές αναταραχές» και «Ε: Κυβερνητικός πόλεμος» εμπίπτουν στο επίπεδο των καταστροφικών κινδύνων και πρέπει να προβούμε

σε διαχείρισή τους προτού μετατραπούν σε κρίση. Θα χρησιμοποιηθεί μέθοδος ανάλυσης με δένδρο γεγονότων (Event Tree Analysis) με βάση την οποία θα λάβουμε προς εξέταση κάθε κίνδυνο ξεχωριστά καταλήγοντας μέσα από μία σειρά γεγονότων σε τελική έκβαση. Για κάθε γεγονός που θα παρεμβάλλεται ως το τελικό στάδιο θα δημιουργείται μία δυαδική εξέλιξη, προκειμένου να μπορέσουμε να συνεχίσουμε στο επόμενο βήμα, που θα είναι προφανώς διαφορετικό ανάλογα με την αμέσως προγενέστερη εξέλιξη. (Andrews & Dunnett, 2000).

Εικόνα 1. Αποσταθεροποίηση επικείμενων συμφωνιών

Η περίπτωση αυτή είναι η εκδήλωση του κινδύνου αποσταθεροποίησης επικείμενων συμφωνιών, με αρχικό συμβάν αναγνώρισης την πτώση των δεικτών του χρηματιστηρίου (Εικόνα 1). Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για το χρονικό σημείο, όπου οι επικείμενοι αντισυμβαλλόμενοι αρχίζουν να δυσανασχετούν αναφορικά με την αξιοπιστία του κράτους και προκαλούνται σοβαροί τριγμοί στις σχέσεις τους και προβληματισμοί αναφορικά με τη συνέχιση ή μη της συνεργασίας. Ως άμεση έκβαση, αν δε γίνει καμία ενέργεια πρόληψης, παρατηρείται ένα ντόμινο ζημιών, όπως είναι η υποτίμηση του ενδεχομένως υπαρκτού εθνικού νομίσματος, η μείωση του Α.Ε.Π., η αύξηση της ανεργίας, η άνθιση της παραοικονομίας και της μαύρης αγοράς. Το πρώτο στάδιο είναι οι εξαγγελίες της κυβέρνησης για επανέναρξη του χρηματιστηρίου. Στο σημείο αυτό δημιουργούνται διαζευκτικά σενάρια εκβάσεων ανάλογα τις ενέργειες που θα λάβουν χώρα ως εξής: Αν ακολουθήσουν μείωση των φορολογικών συντελεστών για τις επιχειρήσεις και σύμπραξη δημόσιου – ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ), θα εκκινήσουν χρηματική ροή στην αγορά, προγράμματα και συνολική ανάπτυξη του χρηματιστηρίου. Όμως, στο σενάριο όπου παραλειφθεί το τελευταίο βήμα (ΣΔΙΤ), ενώ έχουν

μειωθεί οι συντελεστές, θα υπάρξει μία προσωρινή αποσταθεροποίηση των τιμών και αναχαίτιση κάποιων εκ των απωλειών. Στην περίπτωση που οι εξαγγελίες δεν ακολουθηθούν από μείωση συντελεστών και ΣΔΙΤ, η αγορά θα ανοίξει σε μεγαλύτερη μεν τιμή, πλην όμως θα ακολουθηθεί από νέα πτώση, ενώ αν αποφασιστεί μόνο η σύμπραξη δημοσίου και ιδιωτικού τομέα μετά τις ανακοινώσεις των κυβερνώντων, θα παρουσιασθούν νέες επενδύσεις και σταθεροποίηση με άνοιγμα του χρηματιστηρίου σε υψηλότερες τιμές. Η περίπτωση απουσίας των εξαγγελιών συνοδεύεται επίσης από διαζευκτικά σενάρια εκβάσεων με βάση τα βήματα που θα ακολουθήσουν. Αν, λοιπόν, δε γίνουν σχετικές ανακοινώσεις, αλλά και καμία επόμενη ενέργεια, το χρηματιστήριο θα ανοίξει με ακόμα χαμηλότερες τιμές, παρασύροντας μαζί την οικονομία εν συνόλω προς τα κάτω με απώλεια επενδύσεων, συνεργασιών, μείωση του Α.Ε.Π., αύξηση της ανεργίας, αποχωρήσεις, κλείσιμο επιχειρήσεων, αποτελέσματα δηλαδή παρόμοια με εκείνα που φάνηκαν εξ' αρχής από το εναρκτήριο συμβάν. Αν, ωστόσο, πραγματοποιηθούν μόνο συμπράξεις μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου τομέα, θα επιφέρουν αποχωρήσεις από την αγορά του χρηματιστηρίου, καθώς θα ελλείπει το προηγούμενο βήμα της μείωσης φορολογικών συντελεστών, το οποίο θα ήταν κομβικής σημασίας για την παραμονή τους. Αντιθέτως, η μείωση συντελεστών και στη συνέχεια η ΣΔΙΤ θα οδηγήσουν σε προσέλκυση νέων επενδύσεων, ενώ η απουσία μόνο του τελευταίου βήματος θα έχει ως κατάληξη νέο άνοιγμα του χρηματιστηρίου με πτώση μεγαλύτερη, προσωρινή σταθεροποίηση και εκ νέου κάθοδο.

Αρχικό Συμβάν	Επέμβαση αστυνομίας	Απαγόρευση συναθροίσεων	Προσαγωγές -συλλήψεις	Περιορισμός κυκλοφορίας	Επέμβαση των ειδικών δυνάμεων	Εκβάσεις	
Συγκρούσεις εντός πόλεως	NAI	NAI	NAI	OXI	NAI	Καταστολή κι επαναφορά της κανονικότητας	
					OXI	Δημιουργία συγκροτημένων ομάδων, σφοδρές συγκρούσεις, τραυματισμοί εκατέρωθεν	
	OXI	OXI	OXI	OXI	NAI	Αυξημένη ισχύς του όπλου, εκτεταμένα επεισόδια, τραυματισμοί, καταστολή κι επαναφορά	
					OXI	Κατάληψη δημόσιων κτιρίων και εφαρμογή αντάρτικου πόλεως	
	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	Αναζωπύρωση, νέα επεισόδια
						OXI	Αύξηση μετώπων σύγκρουσης
OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	OXI	Τραυματισμοί, απώλειες περιουσιών, υλικές ζημιές, πλιάτσικο	

Εικόνα 2. Κίνδυνος κοινωνικών αναταραχών και αποσταθεροποίησης

Ο επόμενος κίνδυνος (Εικόνα 2), που θα μπορούσε να οδηγήσει σε καταστροφή είναι αυτός της κοινωνικής αποσταθεροποίησης και των εσωτερικών αναταραχών, επηρεάζοντας το κράτος

εσωτερικά, αλλά και αμαυρώνοντας την εικόνα του προς τη διεθνή κοινότητα. Το γεγονός που καταδεικνύει την εμφάνισή του είναι οι αστικές συγκρούσεις. Κατά την ανάλυση παρατηρείται πως αν δεν ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός καταστολής μέσω της αστυνομίας, η καταστροφικότητα μετά βεβαιότητας επέρχεται μέσω εκτεταμένων υλικών ζημιών και τραυματισμών λόγω του όχλου, από συνωστισμένο πλήθος που βρίθεται από αγανάκτηση και συσσώρευση πίεσης με αποκορύφωμα την καταπάτηση της κορωνίδας της αξιοπρέπειάς του και ενεργεί υπό καθεστώς αναρχίας. Η εμπειρία αποδεικνύει ότι αυτής της μορφής η έκβαση εκτείνεται και σε απώλειες περιουσιών, ως άμεσες ή παράπλευρες απώλειες, ενώ επιπλέον η σκηνή της αναταραχής και της αποσταθεροποίησης δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για πλιάτσικο από ομάδες που την εκμεταλλεύονται προς περιουσιακό όφελος. Αυτό το φαινόμενο οξύνεται συν τοις άλλοις λόγω παρείσφρησης αντιεξουσιαστικών ομάδων που δρουν πάντα ομορτοουνιστικά, εκμεταλλεζόμενες ανάλογες καταστάσεις αστάθειας και έλλειψης προσωρινού ελέγχου. Η επέμβαση των δυνάμεων καταστολής θα εκτονώσει άμεσα την ένταση στο πεδίο, όχι ολοκληρωτικά, περιορίζοντας σημαντικά τις αρχικές εκβάσεις. Ωστόσο, στη συνέχεια απαραίτητη κρίνεται η απαγόρευση των συναθροίσεων μέσω επίσημης ανακοίνωσης, ώστε να περιορισθούν αισθητά τα μέτωπα συγκρούσεων, που ήδη θα είναι ταυτόχρονα και ενεργά σε πολλές εστίες. Αν αυτό δε συμβεί, θα διαιωνίζεται η αρχική κατάσταση με τις δυνάμεις καταστολής να επιχειρούν παρατεταμένα, έχοντας να αντιμετωπίσουν και νέους πυρήνες, καθώς τα μέτωπα ολοένα θα αυξάνονται. Παρά την απαγόρευση, είναι δεδομένο πως ένα μέρος των ατόμων, πιο εξτρεμιστικό, θα συνεχίσει τη δράση του και μάλιστα με πιο οργανωμένη δομή. Συνεπώς, η αστυνομία πρέπει να προβεί σε προσαγωγές ατόμων, κάποιες εκ των οποίων θα μετατραπούν σε συλλήψεις υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα. Η βοήθεια που παρέχει το προηγούμενο βήμα είναι η ικανότητα εκτέλεσης στοχευμένων προσαγωγών, εφόσον ο αριθμός των παρόντων ατόμων θα έχει περιορισθεί λόγω της απαγόρευσης συναθροίσεων. Αν δε συμβεί αυτό, η παρουσία των συγκεκριμένων ομάδων, με πιο ακραία δράση, θα αναζωπυρώσει την ένταση προκαλώντας νέα επεισόδια. Σε μεταγενέστερο στάδιο πρέπει να περιορισθεί επίσημα η κυκλοφορία, ώστε να μπορέσουν να απομονωθούν οι εναπομείναντες και να αποκρουσθούν αποτελεσματικά με το σύνολο σχεδόν των διαθέσιμων δυνάμεων, διαφορετικά ως μετεξέλιξη του προηγούμενου, οι ομάδες θα συγκροτηθούν περαιτέρω, θα αποκτήσουν στρατιωτικοποιημένη δομή και ιεραρχία, με διακριτούς ρόλους προκειμένου να είναι αποτελεσματικές κατά τη διάρκεια των επερχόμενων συγκρούσεων, θα ενισχυθούν περαιτέρω περιφερειακά και υποστηρικτικά, ώστε να πραγματοποιούν στοχευμένες επιθέσεις κατά των δυνάμεων καταστολής. Έτσι, λοιπόν, αν η κυκλοφορία δεν περιορισθεί και δεχθούμε πως δε θα πραγματοποιηθεί ούτε το τελευταίο βήμα, εκείνο της επέμβασης των ειδικών δυνάμεων, οδηγούμαστε στην έκβαση του αντάρτικου πόλεων με καταλήψεις δημοσίων κτιρίων, ως ορμητήρια, ενώ αν παρακαμφθεί ο περιορισμός και επιχειρήσουν οι ειδικές δυνάμεις, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με έναν ισχυρό όχλο και εκτεταμένα επεισόδια με τελική κάμψη αυτών, αλλά σημαντικές απώλειες σε έμφυχο δυναμικό (τραυματισμοί) και δημόσιο και ιδιωτικό υλικό. Το σενάριο που συνδυάζει τόσο τον περιορισμό της κυκλοφορίας όσο και την παρέμβαση των ειδικών δυνάμεων καταλήγει στην πλήρη καταστολή και επαναφορά της κανονικότητας, ενώ αν αυτές δεν αναπτυχθούν, οι ομάδες επίθεσης θα ανασυγκροτηθούν με απόρροια πολλαπλές, σφοδρές συγκρούσεις και εκατέρωθεν

τραυματίες. Αξίζει να σημειωθεί πως οι συγκεκριμένες κατασταλτικές μονάδες λόγω της ιδιαιτερότητας της φύσης, της εκπαίδευσης και των καθηκόντων τους αναλαμβάνουν δράση ως ύστατη επιλογή και έσχατο μέτρο. Η περιγραφόμενη κατάσταση ανήκει σε μία από αυτές τις περιπτώσεις. Λόγω της εξελισσόμενης έντασης οι ομάδες που θα έχουν απομείνει να ενεργούν κατά των κρατικών δυνάμεων, θα κλιμακώσουν την επίθεσή τους τόσο με σκοπό τη δική τους ασφάλεια και την αποτροπή της σύλληψης όσο και για λόγους ιδεολογικούς και σκοπιμότητας σε σχέση με την αιτία που την πυροδότησε. Η κατάληψη κτιρίων ως σύμβολα, αλλά και ως ορμητήρια για τη διεξαγωγή αντάρτικου πόλεως είναι μία έκβαση, που δε θα μπορέσει διαφορετικά να αναχαιτισθεί παρά μόνο από τις επίλεκτες, ειδικά εκπαιδευμένες μονάδες, οι οποίες με τη δράση τους θα τις καταστείλουν και θα επαναφέρουν την κανονικότητα ανακτώντας πλήρως τον έλεγχο.

Αρχικό Συμβάν	Αφαίρεση απόρρητων και διαβαθμισμένων από τον server	Αποτροπή διεύρυνσης της επίθεσης	Αποκρυπτογράφηση (traceback) και εντοπισμός	Αναχαίτηση και ανάνηψη	Εκβάσεις
Κυβερνοεπίθεση σε υπηρεσίες άμυνας και ασφάλειας	NAI	NAI	NAI	NAI	Πλήρης διατήρηση του συστήματος και ανάκτηση του ελέγχου
			OXI	OXI	Περιορισμός των απωλειών, έναρξη νέας επίθεσης
		OXI	OXI	Επάλληλες και εξελισσόμενες επιθέσεις	
	OXI	OXI	NAI	NAI	Αναχαίτηση και ανάκτηση με απώλειες λόγω καθυστέρησης αποτροπής
		OXI	OXI	OXI	Συνέχιση επιθέσεων, περαιτέρω απώλειες, νέες επιθέσεις, διάσωση απορρήτων
	OXI	OXI	OXI	OXI	Εξάπλωση σε άλλους τομείς και υπηρεσίες, εκκίνηση νέων επιθέσεων, διάσωση απορρήτων
			OXI	OXI	Κατάρρευση του συστήματος, πλήρης διαρροή και απώλεια αρχείων και εγγράφων

Εικόνα 3. Κίνδυνος εκκίνησης κυβερνοπολέμου

Στην εικόνα 3 αναλύεται ο χειρισμός του κινδύνου εκκίνησης κυβερνοπολέμου (cyber war) σε βάρος της χώρας που έγιναν οι σχετικές αποκαλύψεις. Η μορφή αυτή ανήκει στις σύγχρονες μορφές πολέμου, που υποστηρίζεται εξ' ολοκλήρου από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την ενσωμάτωση του διαδικτύου στην καθημερινότητα, όντας πλέον αναπόσπαστη ανάγκη και όχι πολυτέλεια. Ως αρχικό γεγονός λαμβάνεται η κυβερνοεπίθεση (cyber attack) στις ευαίσθητες υπηρεσίες άμυνας και ασφάλειας της χώρας. Με την εκδήλωση του κινδύνου διακυβεύονται η διαρροή κρατικών, απόρρητων πληροφοριών και εγγράφων, που άπτονται της εσωτερικής και εξωτερικής της ασφάλειας και με τη διαρροή τους εκθέτουν τη χώρα στους αντιπάλους, μειώνοντας δραστικά την ισχύ της, εξουδετερώνοντας τις δικλίδες της. Κατά την ενεργοποίηση των αντιμέτρων, που είναι αυτονόητη, μηχανική ενέργεια, πρέπει να αφαιρεθούν από τον

κεντρικό διακομιστή τα απόρρητα και διαβαθμισμένα έγγραφα και αρχεία. Με αυτό τον τρόπο θα αποκλειστεί η διαρροή ή απώλειά τους, καθώς αν δε συμβεί το σύστημα των υπηρεσιών θα καταρρεύσει πλήρως, το περιεχόμενο θα εξαφανιστεί και θα περιέλθει στην κατοχή αντίπαλων δυνάμεων. Πρόκειται για εκείνα τα στοιχεία, που φιλοξενούν τις πλέον σημαντικές πληροφορίες για την επιβίωση και την ισχύ ενός κράτους, που αν τύχουν διαρροής, κλονίζουν δραματικά την ακεραιότητά του και την ασφάλειά του. Στο επόμενο στάδιο θωρακίζονται οι λοιπές υπηρεσίες και διασφαλίζεται ο περιορισμός της επίθεσης στο χώρο που εξελίσσεται και η περαιτέρω διεύρυνση προκειμένου να μην πλήξει τομείς με καίριες υπηρεσίες και κομβικές απολήξεις. Αν το έδαφος είναι πρόσφορο και ευάλωτο, θα επεκταθεί και σε άλλους τομείς εκτός από αυτούς που ήδη προσβάλλονται, συνεπώς δημιουργείται δίκτυ ασφαλείας, που θα εξασφαλίσει το απαραβίαστο τουλάχιστον σε άλλες, καίριας σημασίας υπηρεσίες, όπως εν παραδείγματι κεντρικές υπηρεσίες οικονομικών ή υγείας. Αν, λοιπόν, πραγματοποιηθεί το εν λόγω βήμα και συνεχιστεί η διαδικασία με εκείνα της αποκρυπτογράφησης (traceback) και εντοπισμού της απειλής και κατόπιν της αναχαίτισης καταλήγουμε σε πλήρη διατήρηση του συστήματος ανάκτηση του ελέγχου. Αν το τελευταίο βήμα παραλειφθεί, οπωσδήποτε θα περιορισθούν οι απώλειες, αλλά εφόσον δεν έχει αναχαιτισθεί ο εχθρός, θα εκκινήσουν νέες επιθέσεις. Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να διευκρινισθεί πως δε δύναται να αντιμετωπισθεί ο κίνδυνος, αν δεν καταστεί εφικτή η αναγνώρισή του σε προηγούμενο στάδιο. Συνεπώς, αν αποτραπεί η διεύρυνση της επίθεσης και δεν εντοπισθεί η προέλευση, οδηγούμαστε σε συνεχείς, εξελισσόμενες επιθέσεις. Κατά την εξέταση της διαδρομής, όπου δεν καθίσταται δυνατή η αποτροπή της επίθεσης, προκύπτουν και πάλι διακλαδώσεις. Αν τα επόμενα βήματα καταφέρουν να αποκρυπτογραφήσουν τον επιτιθέμενο και εν συνεχεία τον αναχαιτίσουν, η τελική έκβαση θα είναι ανάκτηση αρχείων και επαναφορά, αλλά με απώλειες λόγω της μη αποτροπής διεύρυνσης της επίθεσης, ενώ αν δεν πραγματοποιηθεί αναχαίτιση και ανάνηψη του συστήματος, οι επιθέσεις θα συνεχιστούν και θα επεκταθούν προκαλώντας περαιτέρω απώλειες, αλλά θα έχουν ήδη εξασφαλισθεί τα απόρρητα και διαβαθμισμένα αρχεία. Ισχύει και πάλι η συνθήκη της αδυναμίας αντιμετώπισης, αν δεν γίνει εντοπισμός, καθώς ένας άγνωστος εχθρός δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί. Επομένως, στο σημείο αυτό η επίθεση εξαπλώνεται και γίνεται έναρξη νέων, έχοντας και πάλι ήδη διασφαλισμένα τα απόρρητα αρχεία λόγω του προγενέστερου βήματος.

5.5 Ευρήματα

Στο ερευνητικό σκέλος λάβαμε ως σενάριο την εμφάνιση ενός νέου μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος στο παρόν, χωρίς να προσδιοριστεί συγκεκριμένα η χώρα σε βάρος της οποίας θα γίνουν οι αποκαλύψεις, προκειμένου τα παραγόμενα αποτελέσματα να είναι κατά το δυνατό συμβατά με την πλειοψηφία των κρατών, δηλαδή να προβλεφθούν κίνδυνοι, οι οποίοι, όταν προκύψουν θα επηρεάσουν αναπόφευκτα θεμελιακές πτυχές του οποιουδήποτε κράτους από τις οποίες δεν μπορεί να αποδράσει, ανεξαρτήτως ισχύος και επιρροής στο διεθνές σύστημα. Οι κίνδυνοι αυτοί βαθμονομήθηκαν σε κλίμακες αντικτύπου και προτεραιότητας, αλλά και συνολικά βάσει γινομένου των ως άνω δύο και τοποθετήθηκαν σε ενδεικτική και συνολική μήτρα κινδύνων. Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε διακριβώθηκαν οι τρεις (3)

σημαντικότεροι και προέκυψε η καταστροφικότητά τους, ενώ επιπλέον έγινε και ενδεικτικός χειρισμός τους. Οι αποκαλύψεις συνδέονται με στοιχεία αδιάσειστα και αποδεικτικά και είναι αρκετά για να αναγάγουν την υπόθεση μέχρι και σε κατασκοπεία με συνέπειες που δύνανται να επεκταθούν και σε δευτερογενείς μηχανισμούς κατόπιν ενδεδειγμένης έρευνας. Βεβαίως, δε θα μπορούσαμε να παραλείψουμε και τις άμεσες συνέπειες που πιθανώς να ακολουθήσουν για τον μάρτυρα αποκαλύψεων, ως πρωτεργάτη και εκτελεστικό βραχίονα, με ανεπίσημα αντίποινα ως αντιστάθμισμα της πρόκλησης της κατάστασης στην οποία περιήλθε το κράτος. Και στις τρεις (3) περιπτώσεις που αναλύθηκαν και χειρίστηκαν ενδεικτικώς, εκείνες δηλαδή της αποσταθεροποίησης οικονομικών συμφωνιών, του κινδύνου κοινωνικών συγκρούσεων και της κυβερνοεπίθεσης, φαίνεται πως με κατάλληλες προληπτικές, ενδιάμεσες ενέργειες, είναι δυνατό να προληφθεί η καταστροφή στο βαθμό που αρχικώς φαίνεται, μετριάζοντάς τη και οδηγώντας σε εκβάσεις λιγότερο επιβαρυντικές ανάλογα τον εκάστοτε χειρισμό και τη δυαδική εξέλιξη.

Ακόμα όμως και υπό το πρίσμα της δυνατότητας να αποφευχθεί η καταστροφή με κατάλληλες ενδιάμεσες και ακριβείς ενέργειες, μόνη η ύπαρξη πιθανότητας εκδήλωσης σε ενδεχόμενο επιβεβαίωσης κάποιου από τα ανωτέρω σενάρια, είναι αρκετή για να γεννήσει την ανάγκη ενός μηχανισμού, που θα εξάλειφε την πιθανότητα εκδήλωσής του. Η υποθετική ύπαρξη ενός συστήματος πρόληψης θα απέκλειε την πιθανότητα εκδήλωσης των κινδύνων, που έχουν αναλυθεί, δημιουργώντας ένα δίκτυο περαιτέρω προστασίας και κατά το μέτρο του δυνατού εξουδετέρωσης της πιθανότητας εμφάνισης των σεναρίων, που στην ακραία έκφασή τους οδηγούν τη χώρα σε καταστροφή. Η λογική συλλογιστική πορεία υπαγορεύει πως ένα τέτοιο ενδεχόμενο δε θα τροφοδοτούσε τη δημιουργία ενός whistleblower, συνεκδοχικά αποπέμπονται οι ως άνω περιγραφόμενοι κίνδυνοι.

6. Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται μέσα από το συνδυασμό διαφορετικών επιστημονικών πεδίων και κυρίως με τη συνδρομή της ανάλυσης διακινδύνευσης να απαντηθεί το κεντρικό ερώτημα κατόπιν έρευνας και ελέγχου περί προτίμησης εγκαθίδρυσης συστημάτων επίβλεψης των υπηρεσιών πληροφοριών ή μη. Απώτερος στόχος είναι ο τερματισμός της εμφάνισης μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος σε σύγκριση με τις συνέπειες που επέρχονται από τις αποκαλύψεις τους. Αν μπορούν δηλαδή τέτοιου είδους συστήματα και υπηρεσίες να αποτελέσουν γεφυροποιό δύναμη ανάμεσα στις δομικά και λειτουργικά ασύμβατες έννοιες της ηθικής και της πληροφόρησης. Αντικειμενικός σκοπός είναι να συνυπάρξουν και να δημιουργηθεί ένα σύστημα που θα εδράζεται και στους δύο αυτούς πυλώνες και θα εξυπηρετεί τις ανάγκες των υπηρεσιών πληροφοριών, διαφυλάσσοντας τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας. Εξετάζοντας ξεχωριστά και ακριβέστερα το κάθε σκέλος, δηλαδή το εμπειρικό – βιβλιογραφικό και στη συνέχεια το ερευνητικό, προκύπτουν συνεκτικός συλλογισμός και συμπεράσματα ως προς τα τελικά παραγόμενα, που μας παρέχουν τη βεβαιότητα ορθών αποτελεσμάτων. Συνεκδοχικά, συμπλέκοντας τα στοιχεία που παρήχθησαν τόσο από τη μελέτη της περίπτωσης όσο και από την έρευνά μας, είναι αποδεικτέο πως η απάντηση στο κεντρικό μας ερώτημα σαφώς και βαίνει προς την ανάγκη δημιουργίας ενός κεντρικού συστήματος ή υπηρεσίας που θα επιβλέπει εκείνες των πληροφοριών. Μία τέτοια ίδρυση συνεπάγεται την αποφυγή και την αποτροπή όχι ευκαταφρόνητου αριθμού και ποιότητας κινδύνων με κάποιους από αυτούς να ακυρώνουν τη χώρα στο βυθό νομοτελειακά επερχόμενης καταστροφής, καθιστώντας τη έρμαιο και ανίσχυρη προς υπεράσπιση και διάσωση. Στην άλλη όχθη, εκείνη των θυμάτων που αποκαλύπτονται μέσω των συνεπειών, εξασφαλίζεται η προάσπιση των ελευθεριών και δικαιωμάτων του ανθρώπινου όντος, αφού σε αυτή την περίπτωση δε γίνονται εργαλείο των υπηρεσιών πληροφοριών, των προθέσεων, των σκοπών και των μέσων τους με ανεξέλεγκτη χρήση και κατάχρηση εξουσιών, εξισορροπώντας τη ζυγαριά ανάμεσα στη λειτουργικότητα και τη σκοπιμότητα της μίας πλευράς και της ελεύθερης και απαραβίαστης ιδιωτικότητας της άλλης.

Στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον οι απειλές βαίνουν αυξανόμενες, οι παλαιές δεν εξαλείφονται απόλυτα και συχνά αναμιγνύονται με τις νέες, καθιστώντας την αντιμετώπισή τους ακόμα πιο δύσκολη. Οι υπηρεσίες πληροφοριών είναι απαραίτητο εργαλείο χάραξης πολιτικής και συμβολής σε αυτή την προσπάθεια, ωστόσο ο κίνδυνος αυτονομησης και απειλής των δημοκρατιών είναι πάντα ορατό ενδεχόμενο. Είναι αντιληπτό πως προκειμένου να αποφευχθούν όλα τα ανωτέρω, που πιθανότατα να πλήξουν πολυεπίπεδα τα εμπλεκόμενα μέρη και όχι μόνο, αλλά και τις σχέσεις τους μεταξύ τρίτων εντός του διεθνούς συστήματος, είναι προτιμότερη η δημιουργία ενός ολιστικού συστήματος επίβλεψης των υπηρεσιών πληροφοριών, στο εσωτερικό του οποίου θα πρέπει να συντρέχουν ένα πλήθος προϋποθέσεων, όπως ήδη αναλύθηκαν στην ενότητα 3.3 της εργασίας, προκειμένου να αποδειχθεί επιτυχές, αν και δεν είναι βέβαιο κατά πόσο ένα ιδεατό σύστημα είναι εφικτό προς υλοποίηση και εφαρμόσιμο. Παρόλα αυτά το ερώτημα εντάσσεται στη σφαίρα της προτίμησης μεταξύ αυτού και της ύπαρξης μαρτύρων

δημοσίου συμφέροντος και όχι στη ρεαλιστική δυνατότητα ίδρυσής του, όπου ενδεχομένως να δινόταν διαφορετική απάντηση. Βάσει των όσων περιεγράφησαν, συγκρινόμενα μεταξύ τους, σε έναν ιδανικό κόσμο, θα ήταν προτιμητέα η διακριτική επίβλεψη των υπηρεσιών πληροφοριών προς αποφυγή όλων των δυσάρεστων συνεπειών και κινδύνων που ελλοχεύουν και απარიθμήθηκαν από την ύπαρξη μαρτύρων. Εξάλλου, μπορούμε δικαιωματικά να ισχυριστούμε πως πρόκειται για αλληλοαποκλειόμενες έννοιες, καθώς η ύπαρξη ενός αλάνθαστου και δίκαιου συστήματος επίβλεψης εκμηδενίζει το λόγο ύπαρξης των whistleblowers.. Η απάντηση του κεντρικού μας ερωτήματος γίνεται στα πλαίσια σύγκρισης και όχι ως εξεύρεση απόλυτης, μοναδικής και αδιάρρηκτης δικλείδας ασφαλείας. Στο σημείο αυτό διερωτάται κανείς αν η επίβλεψη αυτή εξασφαλίζει απολύτως τη δημοκρατική και εντός των ορίων του νόμου δράση των υπηρεσιών πληροφοριών. Το μόνο που μπορεί να δοθεί ως απάντηση είναι πως αποτελεί ίσως την καλύτερη δυνατή, υπαρκτή λύση. Είναι τροχοπέδη σε ανεξέλεγκτες και παράνομες ενέργειες και μηχανισμός πρόληψης και ελέγχου, αλλά όχι ένα μέτρο που μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη ίαση, εφόσον ο ευμετάβλητος ανθρώπινος παράγοντας μοιραία είναι πάντα παρών, ενεργός και απρόβλεπτος.

Κατάλογος πηγών

- Andrew, C. M. (1985). *Secret service: The making of the British intelligence community*. Heinemann.
- Andrew, C. M. (2009). *Defend the realm: The authorized history of MI5* (1st U.S. ed). Alfred A. Knopf.
- Andrews, J. D., & Dunnett, S. J. (2000). Event-tree analysis using binary decision diagrams. *IEEE Transactions on Reliability*, 49(2), 230–238. <https://doi.org/10.1109/24.877343>
- Babadac, A. A. (2015). Book Review: General Politics: Intelligence in an Insecure World. *Political Studies Review*, 13(1), 128–128. https://doi.org/10.1111/1478-9302.12073_52
- Bitros, G. C., Kyriazis, N. C., & Konstantopoulos, I. L. (2017). Democracy and Ethics vs. Intelligence and Security: From WikiLeaks to Snowden. Στο *Democracy and an Open-Economy World Order* (σσ. 3–23). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-52168-8_1
- Born, H., Johnson, L. K., & Leigh, I. (2007). Book Review: Born, H., Johnson, L. K., & Leigh, I., eds. (2005). *Who's Watching the Spies: Establishing Intelligence Service Accountability*. Washington, DC: Potomac Books. *Armed Forces & Society*, 34(1), 159–161. <https://doi.org/10.1177/0095327X07304237>
- Buzan, B., & Hansen, L. (2013). *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press.
- Dover, R., Dylan, H., & Goodman, M. S. (Επιμ.). (2017). *The Palgrave handbook of security, risk and intelligence*. Palgrave Macmillan.
- Easley, L.-E. (2014). Spying on Allies. *Survival*, 56(4), 141–156. <https://doi.org/10.1080/00396338.2014.941545>
- Gill, P. (2009). The Intelligence and Security Committee and the challenge of security networks. *Review of International Studies*, 35(4), 929–941. <https://doi.org/10.1017/S0260210509990362>
- Gill, P., & Phythian, M. (2013). *Intelligence in an Insecure World*. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:101:1-201411099191>
- Godson, R. (2001). *Dirty tricks or trump cards: U.S. covert action & counterintelligence*. Transaction Publishers.

- Grabel, I. (2018). Reflections on the Economics Profession, the Neoliberal Conjuncture, and the Emerging Democratic Crisis: An Analysis in the Spirit of Albert O. Hirschman. *Forum for Social Economics*, 47(2), 173–183. <https://doi.org/10.1080/07360932.2018.1451761>
- Harding, L. (2014). *The Snowden files: The inside story of the world's most wanted man* (First Vintage Books Edition). Vintage Books, A Division of Random House LLC.
- Hirschman, A. O. (2004). *Exit, voice, and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states*. Harvard University Press.
- IEC. (2019), *Risk Management*, www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iec:31010:ed-2:v1:en:fr
- Johnson, L. K., Aldrich, R. J., Moran, C., Barrett, D. M., Hastedt, G., Jervis, R., Krieger, W., McDermott, R., Omand, D., Phythian, M., & Wark, W. K. (2014). An *INS* Special Forum: Implications of the Snowden Leaks. *Intelligence and National Security*, 29(6), 793–810. <https://doi.org/10.1080/02684527.2014.946242>
- Kahn, D. (2001). An historical theory of intelligence. *Intelligence and National Security*, 16(3), 79–92. <https://doi.org/10.1080/02684520412331306220>
- Kebork, E. S., Kollias, C., & Konstantopoulos, I. (2018). *Keimena stin oikonomiki tis amynas kai tis asphaleias*.
- Κωνσταντόπουλος, Ι. (2015) Κοινοβουλευτική Επίβλεψη Υπηρεσιών Πληροφοριών στις Σύγχρονες Δημοκρατίες και η Ευρωπαϊκή Εμπειρία. Αθήνα: Ι.ΔΙ.Σ
- Lefebvre, S. (2021). Academic-intelligence relationships: Opportunities, strengths, weaknesses and threats. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 16(1), 92–103. <https://doi.org/10.1080/18335330.2021.1880020>
- Leigh, I. (2005). ‘More closely watching the Spies: Three decades of Experiences’ in: Hans Born, Loch K. Johnson and Ian Leigh (eds). 2005. *Who's watching the spies? Establishing Intelligence Service Accountability*. (Washington, D. C.: Potomac Books, Inc.)
- Luijff, E., Besseling, K., & Graaf, P. D. (2013). Nineteen national cyber security strategies. *International Journal of Critical Infrastructures*, 9(1/2), 3. <https://doi.org/10.1504/IJCIS.2013.051608>
- Lund, M. S., Solhaug, B., & Stølen, K. (2011). *Model-Driven Risk Analysis*. Springer Berlin Heidelberg. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-12323-8>
- Luttwak, E., & Koehl, S. L. (1998). *The dictionary of modern war*. Gramercy Books.

- Matei, F. C., & Bruneau, T. (2011). Intelligence reform in new democracies: Factors supporting or arresting progress. *Democratization*, 18(3), 602–630.
<https://doi.org/10.1080/13510347.2011.586257>
- Ni, J., Wang, J., Rui, Y., Qian, T., & Wang, J. (2015). An Enhanced Variable Two-Step Floating Catchment Area Method for Measuring Spatial Accessibility to Residential Care Facilities in Nanjing. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(11), 14490–14504. <https://doi.org/10.3390/ijerph121114490>
- Ni, J., Wang, J., Rui, Y., Qian, T., & Wang, J. (2015). An Enhanced Variable Two-Step Floating Catchment Area Method for Measuring Spatial Accessibility to Residential Care Facilities in Nanjing. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(11), 14490–14504. <https://doi.org/10.3390/ijerph121114490>
- Olwig, K. (2003). Landscape: The Lowenthal Legacy. *Annals of the Association of American Geographers*, 93(4), 871–877. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.2003.09304007.x>
- Phythian, M. (2007). The British experience with intelligence accountability. *Intelligence and National Security*, 22(1), 75–99. <https://doi.org/10.1080/02684520701200822>
- Roche, E. (2016). *Playing to the Edge: American Intelligence in the Age of Terror*. By Michael Vincent Hayden. New York: Penguin Press, 2016. *Journal of Strategic Security*, 9(3), 106–108. <https://doi.org/10.5038/1944-0472.9.3.1554>
- Schulze, M. (2017). Hayden, M. V. (2016). *Playing to the Edge: American Intelligence in the Age of Terror*. New York: Penguin Press: 464 S., ISBN: 978-1-59420-656-0, ca. € 27,—.
Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik, 10(1), 111–113.
<https://doi.org/10.1007/s12399-016-0603-z>
- Sunzi, Sawyer, R. D., Running Press, & Rare Book Room donation. (2003). *Art of war*. Running Press.
- Van Alstyne, R. W., & Kent, S. (1949). *Strategic Intelligence for American World Policy*. Pp. xiii, 226. Princeton: Princeton University Press, 1949. \$3.00. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 265(1), 175–175.
<https://doi.org/10.1177/000271624926500125>